

አማርኛ

እንደ መጀመሪያ ቋንቋ

የተማሪ መጽሐፍ

ጌኛ ክፍል

ጌኛ ክፍል

አዲስ አበባ ከተማ አስተዳደር ትምህርት ቢሮ
BIIROO BARNOOTA BULCHINSA MAGAALAA FINFINNEE
ADDIS ABABA CITY ADMINISTRATION EDUCATION BUREAU

አማርኛ

እንደ መጀመሪያ ቋንቋ

የተማሪ መጽሐፍ

5ኛ (፭) ክፍል

አዘጋጆች

መላኩ ጌቶ መኮንን

መስፍን ተካ በርሔ

ውበቱ በዛብህ የሱፍ

ገምጋሚዎችና አርታኢዎች

መስፍን ደፈረሱ ወ/መድህን

ትንቢት ግርማ ኃይሉ

ፋሲል ብዙነህ በቀለ

ጥራት ተቆጣጣሪና ገምጋሚ

ፍሬሕይወት አሰፋ ከበደ

አስተባባሪ፡ ጌታቸው ታለማ አጥናፉ

ምስል እና አቀማመጥ፡ እንጦጦ ፖሊቴክኒክ ኮሌጅ(TMS)

© የመጽሐፉ ህጋዊ ቅጂ ባለቤት 2014 ዓ.ም የአዲስ አበባ ከተማ አስተዳደር ትምህርት ቢሮ ነው።

ምስጋና

ይህን የትምህርት መጽሐፍ ከዝግጅት ጀምሮ በከተማችን በሚያስተምሩ መምህራን እንዲዘጋጅ በማድረግ፣ አስፈላጊውን በጀት በማስፈቀድ እንዲሁም በጥብቅ ዲስፕሊን እንዲመራ ላደረጉት ከፍተኛ ሙያዊና አስተዳደራዊ ድጋፍ ላደረጉት ለትምህርት ቢሮ ኃላፊ አቶ ዘላለም ሙላቱ ፣

እንዲሁም የዝግጅቱ ስራ ቁልፍ ስራ መሆኑን ተረድተው ትኩረት በመስጠት በሚያጋጥሙ ችግሮች መፍትሄ በመስጠት፣ የአፈጻጸም ሂደቱን በመከታተል፣ በመገምገምሁሌም ከጎናችን ለነበሩ የትምህርት ቢሮ የማኔጅመንት አባላት የስርዓተ ትምህርት ዘርፍ ምክትል ቢሮ ኃላፊ አቶ አድማሱ ደቻላ ፣ የትምህርት ቴክኖሎጂ ዘርፍ ምክትል ቢሮ ኃላፊ አቶ ዳኛው ገብሩ፣ የመምህራን ልማት ዘርፍ ምክትል ቢሮ ኃላፊ አቶ ሳምሶን መለሰ ፣ ለትምህርት ቢሮ ኃላፊ አማካሪ ወ/ሮ አበበች ነጋሽ ፣ ለትምህርት ቢሮ ጽ/ቤት ኃላፊ አቶ ሲሳይ እንዳለ ፣ ለቴክኒክ አማካሪ አቶ ደስታ መርሻ ላበረከቱት አስተዋጽኦ ምስጋና ይገባቸዋል።

በመጨረሻም መጽሐፉ ተጀምሮ እስኪጠናቀቅ ድረስ የትምህርት ቤት ርዕሰ መምህራን ለአዘጋጅ መምህራን ከዚህ በላይ ስራ የለም በማለት ፍቃድ በመስጠትና የሞራል ድጋፍ ስላደረጋችሁም ምስጋናችን እናቀርባለን።

ምዕራፍ አንድ

ጓደኝነት.....1

ምዕራፍ ሁለት

ጽዳትና ንጽህና.....14

ምዕራፍ ሶስት

ልማድ.....30

ምዕራፍ አራት

የትራፊክ ደህንነት.....43

ምዕራፍ አምስት

አካባቢ ጥበቃ.....54

ምዕራፍ ስድስት

ጸረ አደንዛዥ እጾችና ንጥረ ነገሮች.....70

ምዕራፍ ሰባት

ምግብ.....86

ምዕራፍ ስምንት

በኢትዮጵያ የሚገኙ የዱር እንስሳት.....103

ምዕራፍ ዘጠኝ

ባህላዊ ጨዋታዎች.....118

ምዕራፍ አስር

ስነ ቃል.....134

ዋቢ መጽሐፍ.....

አባሪዎች.....

መግቢያ

ይህ መጽሐፍ የ5ኛ ክፍል የአማርኛ ቋንቋን በአፍ መፍቻነት ለሚማሩ ተማሪዎች በቋንቋው በብቃት ማዳመጥ፣ መናገር፣ማንበብ እና መጻፍ እንዲችሉ በተጨማሪም የቃላት እና የሰዎሰው ዕውቀት እንዲያገኙ ለማድረግ ተሻሽሎ የተዘጋጀው የአፍ መፍቻ ቋንቋ ሥርዓተ ትምህርት አካል ነው። ከዚህ በተጨማሪም መጽሐፉ ስለነዚህ የክፍል ደረጃዎች ሥርዓተ ትምህርትና ስለሚሰጡ ትምህርቶች ሽፋን መረጃ ይሰጣል። በመሆኑም ተማሪዎችና ወላጆች በትምህርት ቤት የተከናወኑ ተግባራትን ለማስቀጠልና ይበልጥ ለማዳበር በጋራ ለመሥራት ያስችላቸዋል።

መሰረታዊ መርሆዎች

- ተማሪዎች በማህበረሰብ ሕይወት ውስጥ አስፈላጊ ስለሆኑ የማዳመጥ ይዘቶችና ርዕሰ ጉዳዮችን ይማራሉ።
- ተማሪዎች ስለነዚህ የማዳመጥ ይዘቶችና ርዕሰ ጉዳዮች የተጻፉ ምንባቦችን ካዳመጡ በኋላ በእነሱ ላይ በመመስረት ይናገራሉ።
- በቀጣይም በማሕበረሰቡ ውስጥ አስፈላጊ ስለሆኑ የምንባብ ይዘቶችና ርዕሰ ጉዳዮች ይማራሉ። ስለነዚህ የምንባብ ይዘቶች የተጻፉ ምንባቦችን ካነበቡ በኋላ በእነሱ ላይ በመመስረት ጽሁፍ ይጽፋሉ።
- የቋንቋ፣ ክሂሎች የቃላትና የሰዎሰው ትምህርቶችን በየምዕራፉ በተገለጸው ዓላማ መሰረት ይማራሉ።
- ተማሪዎች በምዕራፎቹ ይዘቶችና በርዕሰጉዳዮች ላይ ተመስርተው የቀረቡ ጽሁፎችን በሚማሩ ቢጤዎቻቸውና በቡድን አብረዋቸው ከሚሰሩ ተማሪዎች ይማራሉ።

በቤት ውስጥ ከቤተሰብ ጋር መማር

ተማሪዎች በትምህርት ቤት የሚቀስሟቸውና በቤታቸው ከወላጆቻቸው ጋር

የሚሠሯቸው በርካታ ትምህርታዊ ተግባራት አሉ፤ ስለዚህ ወላጆች ከእነዚህ በርካታ ተግባራት ቢያንስ የተወሰኑትን ከልጆቻቸው ጋር በጋራ እንዲሠሩ ይጠበቃል።

፩. የየእለቱን ትምህርት ከቴሌቪዥን፣ ከሬዲዮ ወይም ከድረገጽ ስለርዕስ ጉዳዩ አዳምጡ ወይም ተመልከቱ።

፪. ልጆች የተሰጣቸውን የቤትሥራ ሲሠሩ ወላጆቻቸውን ወይም ሌሎች የቤተሰብ አባላትን በቃለመጠይቅ፣ ንግግርን በመጻፍ ወይም በንግግር ልምምድ ወቅት በመሳተፍ አብሮ መሥራት ተገቢ ነው።

፫. ወላጆች የሳምንቱን ወይም የዕለቱን የምንባብ ይዘቶች ወይም ርዕስ ጉዳዮች ልጆቻችሁን በመጠየቅ ተረዱ። በትምህርት ቤት ያነበቧቸውን ምንባቦች በጋራ አንብቡ። ይህንንም ልጆች ወይም ወላጆች ለብቻ ወይም በየተራ በማንበብ ሊተገብሩት ይችላሉ።

፬. ልጆቻችሁን የተለያዩ ጥያቄዎችን በመጠየቅ ስለምንባቡ ተወያዩ።

፭. ስለርዕስ ጉዳዩ የሚያወሱ ሌሎች ጽሁፎችን ከመጻሕፍት፣ ከጋዜጦች ወይም ከመጽሔቶች ፈልጋችሁ አንብቡ።

፮. በግል ያንብቡ (ልጆች ራሳቸውን ችለው በግላቸው እንዲያነቡ አበረታቱ)፤ ከዚያም ስላነበቡት ጉዳይ ተወያዩ።

፯. ልጆች በክፍል ውስጥ ምን ምን እንደተማሩ ደብተራቸውን በጋራ ተመልከቱ፤ ስለምን እንደተማሩና ምን እንደተሰማቸው የሚከተሉትን ዓይነት ጥያቄዎች በማንሳት ተወያዩ።

፰. የመጻፍ ችሎታቸውን ለማዳበር የተማሯቸውን ዝርዝር ክሂሎች በመረዳት ምን እንደተማሩ ለማወቅ የሚከተሉትን ዓይነት ጥያቄዎች ልጆቹን

ጠይቋቸው። ለምሳሌ፡- የቃላቱ ፊደላት በተገቢ ሁኔታ ተጽፈዋል? በዓረፍተ ነገሮች ውስጥ ያሉት ሥርዓተነጥቦች (አራት ነጥብ፣ ነጠላ ሰረዝ፣ ድርብ ሰረዝና የመሳሰሉት) በተገቢ ቦታቸው ገብተዋል? ወዘተ.

፱. ልጆች አጫጭር ደብዳቤዎችን ለቤተሰብ አባላት ወይም ለጓደኞች እንዲጽፉ፤ በእለቱ ወይም በሳምንቱ ስለተከሰቱ ጉዳዮች ያላቸውን አስተያየት ወዘተ. እንዲጽፉ አበረታቷቸው።

አማርኛ

፩ኛ ክፍል

ምዕራፍ አንድ

ጓደኝነት

ከምዕራፉ የሚጠበቅ ውጤት

ይህንን ምዕራፍ ተምራችሁ ከጨረሳችሁ በኋላ፡-

- ስለጓደኝነት ያላችሁን አመለካከት አዳምጣችሁ ታንጸባርቃላችሁ።
- ጽሑፉን አንብባችሁ መልእክቱን ትገልጻላችሁ።
- ከጓደኞቻችሁ ጋር እንዴት ጊዜ እንደምታሳልፉ በቀላል ዓረፍተነገር አንቀጽ ትጽፋላችሁ።
- ምንባቡን መሰረት አድርጋችሁ ከምንባቡ የወጡ ጥያቄዎችን ትመልሳላችሁ።
- ለቃላት ተመሳሳይና ተቃራኒ ፍች ትሰጣላችሁ።
- የወልና የተጸውፆ ስሞችን ትለያላችሁ።

ክፍል አንድ፡- ማዳመጥና መናገር

የንጉሱ ልጆች

ቅድመ ማዳመጥ

ተግባር 1

የሚከተሉት ቃላት ያላቸውን ፍቺ ለመምህራችሁ በቃል ተናገሩ።

ሀ. ሰረገላ	ሐ. እልፍኝ	ሠ. አደጋ ጣዮች
ለ.አጀብ	መ. ፈረስ ጉግስ	ረ. ግዳይ

ተግባር 2

ቀጥሎ ለቀረቡት ጥያቄዎች በቃላችሁ አጭር መልስ ስጡ።

ሀ. ልጆች መስማት ያለባቸው ምክር የወላጆቻቸውን ነው ወይስ የንደኞቻቸውን? ለምን?

ለ. ከላይ የቀረበውን ስዕል በመመልከት የምታዳምጡት ምንባብ ስለምን እንደሚያወሳ ገምቱ።

አዳምጦ መረዳት

ተግባር 1

ቀጥሎ የቀረቡትን ጥያቄዎች ባዳመጣችሁት ታሪክ መሰረት ትክክል የሆነውን «እውነት» ትክክል ያልሆነውን ደግሞ «ሀሰት» በማለት በቃል መልሱ።

ሀ. የምዕራቡ ንጉስ ከህግ ሚስቱ የወለደው አንድ ልጅ ብቻ ነበር።

ለ. የኔ ቢጤዋ ልጅ ከንጉሱ ልጅ በእድሜ የሚበልጥ ነው።

ሐ. የኔ ቢጤዋ ልጄን ለንጉሱ ለመስጠት ፍላጎት አልነበራትም።

መ. ንጉሱ ለኔ ቢጤዋ ልጅ ከወለደው ልጅ እኩል እንክብካቤ ያደርግለት ነበር።

ሠ. ከአንድ ዛፍ ላይ ወጥቶ ምሽቱን ያሳለፈው የንግስቲቱ ልጅ ነበር።

ተግባር 2

የሚከተሉትን ጥያቄዎች ባዳመጣችሁት ታሪክ መሰረት በቃላችሁ መልሱ።

ሀ. ዛፍ ላይ የወጣው ባለታሪክ ምሽቱን ዛፍ ላይ ወጥቶ ለማሳለፍ የተገደደው ለምንድን ነው?

ለ. ሁለቱ ወንድማማቾች ተቀጣጥረው የተለያዩት ለምንድን ነው?

ሐ. ባለታሪኩ ከገደላቸው እንስሳት እየቆረጠ በኮሮጆ የሚያስገባው ለምንድን ነበር?

መ. የንጉሱ ልጆች ከቤተ-መንግስት ሹልክ ብለው አጃቢ ሳያስከትሉ መሄዳቸው ተገቢ ነው ብላችሁ ታስባላችሁ? ለምን?

ሠ. ካዳመጣችሁት ታሪክ ምን ተማራችሁ?

ረ. ሴትዮዋ ልጇን ለንጉሱ መስጠቷ ተገቢ ነው ትላላችሁ?

ሰ. ባለታሪኩ ቀጥሎ ምን የሚገጥመው ይመስላችኋል?

ክፍል ሁለት፡- ንባብ

ጓደኛ መሆን

ቅድመ ንባብ

ተግባር

ለሚከተሉት ጥያቄዎች በቃል መልስ ሰጡ።

ሀ. ጓደኝነት ማለት ምን ማለት ነው?

ለ. በሁለት ጓደኞች መካከል አለመግባባት ቢፈጠር ምን ማድረግ አለባቸው ብላችሁ ታስባላችሁ?

የንባብ ሒደት

ተግባር

የሚከተለውን ምንባብ በለሆሳስ (ድምፅ ሳታሰሙ) አንብቡ።

ጓደኛ መሆን

ሁለት እጅግ የሚዋደዱ ጓደኞች ነበሩ። የትም ቦታ ሲሄዱ አይለያዩም ነበር። እንደለመዱት አብረው ወደ አንድ ሀገር በእግራቸው ይጓዙ ነበር። መንገድ በዝምታ ይረዝማልና እየተጫወቱ ነበር የሚጓዙት። አንዳንድ ጨዋታ በድካም መንፈስ ከተጫወቱት ለጠብ ይዳርጋል። ድካም የትዕግስትን አቅም ይፈታተናል፤ ለዚህ ነው የሀገሪ ሰው «የድካምና የእረፍት ጨዋታ ለየቅል ነው» የሚለው። እነዚህም ጓደኞች የእረፍትን ጨዋታ በድካም አምጥተውት ኖሮ አለመግባባት ተፈጠረ። አንደኛው ታዲያ ብልጭ ሲልበት በቡጢ ግጥም የማድረግ ልምድ ነበረበትና በጓደኛው ላይ ዓለም ያወቀው ቦክሰኛ የሆነው ታይሶን የማይችለውን ቡጢ ሰነዘረበት። ቡጢውን የቀመሰው ጓደኛውም የፊቱን ደም ጠርጎ እያበጠ የሄደውን ግንባሩን ዳበሰው። እጅግም አዘነና ጉዙን አቋርጦ በበረሃው አሸዋ ላይ ተቀመጠ። አንገቱን ግራና ቀኝ እያወዛወዘ ሀዘኑን ገለጠ። ንዴቱ በውስጡ እንደሚንተከተክ ሽሮ ቡልቅ ቡልቅ ይልበት ጀመር። መልሰህ «በለው! በለው!» እያለ ስሜቱ አስቸገረው።

ጓደኛዎቹ ምንም ሳያወሩ ቢሄዱ ኖሮ የሚጣሉ ይመስላችኋል?

ከዚህ በኋላ በጓደኛው ላይ ምን የሚያደርግ ይመስላችኋል?

ያን ጊዜ አይኑን አማተረና አንዳች እንጨት ፈልጎ አገኘ። በአሸዋም ላይ «ዛሬ እጅግ የምወደው ጓደኛዬ ግንባሬ ላይ በቡጢ መታኝ» ብሎ ጻፈ። ቀና ብሎ ሲያይም ጓደኛው ጥሎት በመሄድ ላይ ነበር። እርሱም ያንን ጽሑፍ በአሸዋው ላይ ትቶት ጓደኛውን ተከትሎት ሄደ። ብልጭ ብሎበት የተማታው ጓደኛውም እጅግ ተጸጸተ። በጓደኛው እግር ላይ ወድቆም ይቅርታ ጠየቀ። የተመታውም ይቅርታውን ተቀብሎ አብሮት ተጓዘ። የነበረውን ሁሉ ረስተው ደስ የሚል ጨዋታ እየተጫወቱ ተጓዙ። በመንገዳቸው ላይ አንድ ወንዝ ጋር ደረሱ። በአሸዋውና በሙቀቱ የተነሳ ተዳክመውና በላብ ተዘፍቀው ስለነበር ልብሶቻቸውን አውልቀው ወደ ወንዙ ገቡ። ወዲያና ወዲህ እየዋኙ ድካማቸውን በመርሳት ላይ እያሉ ያ በቡጢ የተመታውን ልጅ ወንዙ ነጥቆ ይዞት ሄደ።

ሁኔታውን ያየው ሌላኛው ጓደኛውም ያለ የሌለ ጉልበቱንና ብልሀቱን ተጠቅሞ እየዋኘ ጓደኛውን በወንዝ ከመወሰድ ታደገው፤ በአንድ እጁ እየሳበም ወደዳር አደረሰው። በወንዝ ከመወሰድ የዳነው፤ ከወንዝ ከወጣ በኋላ አሸዋው ላይ ተቀምጦ በአቅራቢያው ያገኘውን አለት ባልጩት ድንጋይ መቀጥቀጥ ጀመረ። ለብዙ ሰአታት ከቀጠቀጠ በኋላ በድንጋዩ ላይ «ዛሬ እጅግ የምወደው ጓደኛዬ ሕይወቴን ከሞት ታደጋት» ብሎ ጻፈ።

አስቀድሞ የተማታው በኋላም ጓደኛውን ያተረፈው በሆነው ነገር ሁሉ ተገረመ። ጓደኛውንም እንዲህ ሲል ጠየቀው "ቅድም ግንርባህን በቡጢ ስመታህ፤ <የምወደው ጓደኛዬ ግንባሬን መታኝ> ብለህ በአሸዋ ላይ ጻፍክ። አሁን ግን በወንዙ ከመወሰድ ሳድንህ <የምወደው ጓደኛዬ ሕይወቴን ከሞት ታደጋት> ብለህ በድንጋይ ላይ ጻፍክ። የመጀመሪያውን በሚጠፋ አሸዋ ላይ ይህንን ግን በማይጠፋ ድንጋይ ላይ ጻፍክው። ለምን?" ጓደኛውም መለሰ። <<ቅድም ጉዳት አደረስክብኝ፤ እኔም አዘንኩብህ፤ ተቀየምኩህም፤ ተሰምቶኛል፤ ተናድጃለሁም፤ ነገር ግን የእኔና የአንተ ባልንጀርነት እንዲቀጥል ከተፈለገ መርሳት

መቻል አለብኝ፤ ስለዚህ በአሸዋ ላይ ጻፍኩት። አየህ ሰዎች በእኛ ላይ ክፉ ሲያደርሱብን የይቅርታ ነፋስ ጦርጎ ሊወስደው ይችላል ዘንድ በአሸዋ ላይ ብንጽፈው መልካም ነው። በኋላ ሕይወቴን ከሞት ስትታደጋት ግን ዘወትር እንዳስታውሰው ስለምፈልግ በማይጠፋ ድንጋይ ላይ ጻፍኩት። ሰዎች የሚያደርጉልንን በጎ ነገር ሁሉ ማንም ሊያጠፋው በማይችል ልብ ላይ መጻፍ አለብን። ጓደኞችንን መውደድ የምንችለው በጎ ነገሮችን አዘውትረን ካስታወስን ብቻ ነው።>> ጓደኛውም አቀፈው። (ምንጭ፡- ዳንኤል ክብረት፤ 2008፤ የሚከራዩ አማትና ሌሎች፤ ገጽ 9-11)

አንብቦ መረዳት

ተግባር 1

ቀጥሎ በ«ሀ» ረድፍ በምንባቡ ውስጥ ያሉ በአንቀጾች ቅደም ተከተል የቀረቡ ሲሆን በ«ለ» ረድፍ ከቀረቡት የየአንቀጾቹ ዋና ዋና ሀሳቦች ጋር በማዛመድ መልሱ።

"ሀ"

"ለ"

1. አንቀጽ አንድ	ሀ. በቡጢ የተመታው ልጅ በአሸዋ ላይ ጻፈ።
2. አንቀጽ ሁለት	ለ. በጓደኞቹ መካከል አለመግባባት ተፈጠረ።
3. አንቀጽ ሶስት	ሐ. የተማታው ልጅ ተጸጽቶ ይቅርታ ጠየቀ።
4. አንቀጽ አራት	መ. የትም ቢሄዱ የማይለያዩና የሚዋደዱ ጓደኞች ነበሩ።

ተግባር 2

ለሚከተሉት ጥያቄዎች ከተሰጡት አማራጮች መካከል ትክክለኛውን መልስ የያዘውን ሆሄ በመምረጥ መልሱ።

1. በምንባቡ ሀሳብ መሰረት የትዕግስትን አቅም የሚፈታተነው ምንድን ነው?

ሀ. ይቅር ባይነት ለ. ድካም ሐ. እልኸኛነት መ. ረሀብ

2. በቡጢ የተመታው ልጅ ማዘነን የገለጸው ምን በማድረግ ነው?

ሀ. አንገቱን በማወዛወዝ ለ. በማልቀስ
ሐ. አሸዋ ላይ በመጻፍ መ. ይቅርታ በመጠየቅ

3. «ዛሬ እጅግ የምወደው ጓደኛዬ ግንባሬ ላይ በቡጢ መታኝ» ብሎ የጻፈው ምን ላይ ነው?

ሀ. በድንጋይ ላይ ለ. በአለት ላይ
ሐ. በወረቀት ላይ መ. በአሸዋ ላይ

4. በቡጢ የተማታው ልጅ ጓደኛው እግር ላይ የወደቀው ለምንድን ነው?

ሀ. እየሮጠ ሲሄድ ለ. ጓደኛው በቡጢ ስለመታው
ሐ. ይቅርታ ለመጠየቅ መ. ጓደኛውን ለመጣል

5. ጓደኞቹ ልብሳቸውን አውልቀው ወደ ወንዝ የገቡት ለምንድን ነው?

ሀ. ውሃ ለመጠጣት ለ. ስለደከማቸው
ሐ. ዋና ስለሚወዱ መ. ልብሳቸውን ለማጠብ

ተግባር 3

ለሚከተሉት ጥያቄዎች አጭር መልስ በመጻፍ መልሱ::

ሀ. «መንገድ በዝምታ ይረዝማል» የሚለው ዓረፍተነገር የያዘውን ሀሳብ አብራርታችሁ ግለጹ::

ለ. «የድካምና የአረፍት ጨዋታ ለየቅል ነው» የተባለበት ምክንያት ምንድን ነው?

ሐ. በቡጢ የተመታው ልጅ አለቱን በባልጩት ሲቀጠቅጥ የነበረው ለምንድን ነው?

ክፍል ሦስት፡- ቃላት

ተግባር 1

ቀጥሎ በ«ሀ» ረድፍ ለቀረቡት ከምንባቡ የወጡ ቃላትና ሐረጎች ተመሳሳይ ፍቺዎቻቸውን በ«ለ» ረድፍ ከቀረቡት በመምረጥ እያዛመዳችሁ መልስ ስጡ።

"ሀ"	"ለ"
1. ጉልበት	ሀ. ተመለከተ
2. እየተጨዋወቱ	ለ. አቅም
3. አማተረ	ሐ. ጡጫ
4. ብልጭ አለበት	መ. እያወሩ
5. ቡጢ	ሠ. በራበት
6. ባልንጀርነት	ረ. ተናደደ
	ሰ. ወዳጅነት

ተግባር 2

ከዚህ በታች በቀረበው አንቀፅ ውስጥ ያሉትን ባዶ ቦታዎች በቅንፍ ውስጥ በቀረቡት ቃላት ተቃራኒ ፍቺያቸው አሟሉ።

መጥፎ ሰው የጓደኛው_____ (ወዳጅ) ስለሆነ ሁልጊዜ የሚመኘው በጓደኛው ላይ_____ (በጎ) ማድረግን ነው። ከዚህም በላይ ጓደኛው ሲሳሳት_____ (ለይቅርታ) ይቸኩላል። በአጠቃላይ የመጥፎ ሰውና የክፉ ሰው ባህሪ_____ (ተመሳሳይ) ነው።

ክፍል አራት፡- ጽሕፈት

የአንቀጽ ተዋቃሪ አካላት

አንቀጽ ስለአንድ ሀሳብ ብቻ የሚገልጹ ዓረፍተነገሮች ስብስብ ሲሆን ሁለት ተዋቃሪ አካላት አሉት። እነሱም ዋና ዓረፍተነገር እና መዘርዘራዊ ዓረፍተነገር ናቸው።

ዋና ዓረፍተነገር፡- በአንቀጹ የሚነሳውን ጉዳይ ጠቅለል አድርጎ የሚያነሳ የአንቀጹ ክፍል ነው። ይህ የአንቀጽ ክፍል በተጨማሪም ኃይለ ቃል ፣ መሪ ዓረፍተነገር ወይም መንደርደሪያ ዓረፍተነገር በመባል ይታወቃል።

መዘርዘራዊ ዓረፍተነገር፡- በመንደርደሪያ ዓረፍተነገሩ የተገለጸውን ሀሳብ የሚያጠናክሩ ወይም የሚያብራሩ ዓረፍተነገሮች ናቸው።

ዋና ዓረፍተነገርና መዘርዘራዊ ዓረፍተነገርን ለመለየት የሚከተለውን ምሳሌ ተመልከቱ።
አውቶብሱ መንገዱን እንደያዘ ሦስት ዓይነት ጩኸት ማሰማት ጀመረ። አንደኛው የሞተሩ ጩኸት፣ ሁለተኛው የመኪናው ጥሩምባ (ክላክስ) ጩኸት፣ ሦስተኛው የአውቶብሱ የቴፕ መጫወቻ ጩኸት ነበር። "ድሮ ተሳፋሪዎች ገፋኸኝ፣ ቦታዬን ወሰድክብኝ፣ እግራን ረገጥክኝ፣ ልጄን ተጫንሻት" እያሉ ያሰሙት የነበረው ጩኸት የአውቶብሱ ውስጣዊ ሁኔታ በመሻሻሉ የቀረ ይመስላል። ስለሆነም በአሁኑ ጉዞዬ ስላልሰማሁት ከቁጥር አላስገባሁትም።

ከላይ በቀረበው አንቀጽ "አውቶብሱ መንገዱን እንደያዘ ሦስት ዓይነት ጩኸት ማሰማት ጀመረ።" የሚለው ዋና ዓረፍተነገር ሲሆን ቀሪዎቹ ደግሞ መዘርዘራዊ ዓረፍተነገሮች ናቸው።

ተግባር 1

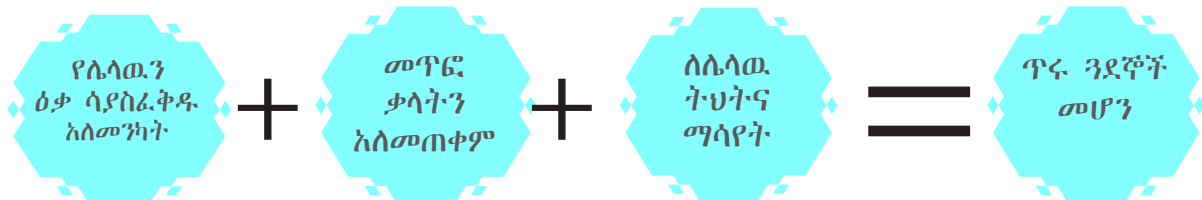
የሚከተለውን አንቀጽ በደብተራችሁ ላይ ከፃፋችሁ በኋላ ከኃይለ ቃሉ ስር በማስመር ለመምህራችሁ አሳዩ።

ከሰው ልጆች ማኅበራዊ ችግሮች አንዱ ወንጀል ነው። ወንጀል በአንድ ማኅበረሰብ ውስጥ ተቀባይነት የሌለው ተግባር ነው። ወንጀል የሚሰራ ሰው በማኅበረሰብ ላይ ብቻ ሳይሆን በቤተሰቡ ላይም ከፍተኛ ጉዳት ያደርሳል። ወንጀለኛ

የሚያስተዳድራቸውን የቤተሰብ አባላት በሚገባ ሊያኖራቸው አይችልም፡፡

ተግባር 2

የሚከተለውን የቢጋር ሠንጠረዥ መሰረት በማድረግ ኃይለ ቃልና መዘርዘራዊ ዐረፍተነገሮችን የያዘ አንቀፅ ጽፋችሁ ለክፍል ጓደኞቻችሁ አንብቡ፡፡

ክፍል አምስት፡- ሰዋስው

ማስታወሻ

የተጸውጋ ስም እና የወል ስም

የተጸውጋ ስም የሚባለው የአንድ ግለሰብ፣ ቦታ፣ ሀገር፣ ወዘተ. የግል ስያሜ (መጠሪያ) ነው፡፡

ምሳሌ፡- ዳንኤል፣ ሰይድ፣ ትንቢት፣ ማህሌት፣ አንሻ፣ ኢትዮጵያ፣ ጅማ፣ አዲስ አበባ የወል ስም የሚባለው ደግሞ ተመሳሳይ ግብር ያላቸው ሰዎች ወይም ቡድኖች የጋራ መጠሪያ ነው፡፡

ምሳሌ፡- ሰው፣ በግ፣ ላም፣ ወፍ፣ ተማሪ፣ መምህር፣ ከተማ

ተግባር

የሚከተለውን ሠንጠረዥ በደብተራችሁ ላይ በማዘጋጀት ቀጥሎ ከ"ሀ" እስከ "ተ" የተዘረዘሩትን ቃላት በትክክለኛው የስም ምድባቸው ላይ የሩፊ ምልክት በማድረግ መልሱ፡፡

ተ.ቁ	ቃል	የወል ስም	የተጸውፆ ስም
ሀ	አባይ		
ለ	ወንዝ		
ሐ	ቀበና		
መ	ልጅ		
ሠ	ንጉስ		
ረ	ፈረስ		
ሰ	ወርቅነሽ		
ሸ	አለማየሁ		
ቀ	ነብር		
በ	አፍሪካ		
ተ	ዘበርጋ		

የምዕራፉ ማጠቃለያ

በዚህ ምዕራፍ የተለያዩ የትምህርት ይዘቶችን ተምራችኋል።

ይዘቶቹም ማዳመጥና መናገር፣ ንባብ፣ ቃላት፣ ጽሕፈትና ሰዋስው ናቸው።

- አንቀጽን የሚያዋቅሩት ኃይለ ቃልና መዘርዘራዊ ዓረፍተነገሮች ናቸው።
ኃይለ ቃል የአንቀጹን ዋና ሀሳብ የሚይዝ ዓረፍተነገር ሲሆን መዘርዘራዊ ዓረፍተነገሮች ደግሞ ኃይለ ቃሉን የሚያብራሩት ዓረፍተነገሮች ናቸው።
- ስም በዓረፍተነገር ውስጥ በባለቤትነትና በተሳቢነት የሚያገለግል የቃል ክፍል ሲሆን የወል ስም እና የተጸውኦ ስም በሚባሉ የስም አይነቶች ይመደባል።
- የወል ስም ተመሳሳይ ተፈጥሮ ያላቸው ነገሮች በጋራ የሚጠሩበት ስያሜ ሲሆን የተጸውያ ስም ደግሞ ለአንድ ግለሰብ ወይም ነገር የሚሰጥ የግል መጠሪያ ነው።

የክለሳ ጥያቄዎች

ለሚከተሉት የክለሳ ጥያቄዎች መልስ ስጡ።

1. ጓደኛ መሆን በሚለው ምንባብ ውስጥ በአንደኛው እና በሁለተኛው አንቀጾች ውስጥ የሚገኙትን ኃይለ ቃልና መዘርዘራዊ ዓረፍተነገሮችን አውጥታችሁ አሳዩ።
2. ቀጥሎ የቀረቡትን ስሞች የወል ወይም የተጸውኦ ስም መሆናቸውን ለይታችሁ አመልክቱ።

ሀ. በሬ

ለ. ተራራ

ሐ. ማክቤል

መ. ወንዝ

አማርኛ ጅኛ ክፍል

ምዕራፍ ሁለት ጽዳትና ንጽሕና

ከምዕራፉ የሚጠበቅ ውጤት

ይህንን ምዕራፍ ተምራችሁ ከጨረሳችሁ በኋላ፡-

- የሚነበብላችሁን አዳምጣችሁ ትመልሳላችሁ።
- ሰዎች ንጽሕናቸውን ለመጠበቅ የሚያከናውኗቸውን ተግባራት ትገልጻላችሁ።
- ለክፍል ደረጃው በሚመጥን መልኩ በትክክል ታነባላችሁ።
- መጣኝ ርዕስ በመምረጥ አጭር አንቀጽ ትጽፋላችሁ።
- በአዳዲስ የይዘት ቃላት ላይ ትወያያላችሁ።
- የድምጾችና የምዳላዶችን መዋቅር ትገነዘባላችሁ።

ክፍል አንድ፡- ማዳመጥና መናገር

ክፍል አንድ፡- ማዳመጥና መናገር

የአካባቢ ንጽህና

ቅድመ ማዳመጥ

ተግባር

ለሚከተሉት ጥያቄዎች የቃል ምላሽ ስጡ፡፡

ሀ. የአካባቢ ንጽሕና ማለት ምን ማለት ነው?

ለ. አንድ አካባቢ ጽዳቱ የሚጠበቀው በማን ይመስላችኋል? እንዴት?

ማስታወሻ

አንድን ምንባብ ስታዳምጡ የሚከተሉትን የማዳመጥ መመሪያዎች ተከትላችሁ ተግብሩ፡፡

- ሙሉ ትኩረታችሁን በምታዳምጡት ነገር ላይ ማድረግ፡፡
- በምታዳምጡት ነገር ላይ ያሉትን ዋና ዋና ሀሳቦች በማስታወሻ መያዝ፡፡
- ዋናውን ሀሳብ ከዝርዝር ሀሳቦች መለየት፡፡
- የሚደመጠውን ነገር አጠቃላይ መልእክት ለመረዳት መሞከር፡፡
- የምንባቡን አቀራረብ የሚያመለክቱ አያያዥ ቃላትን በትኩረት መከታተል፡፡

የማዳመጥ ሒደት

ተግባር

ከዚህ ቀጥሎ መምህራችሁ የሚያነቡላችሁን ታሪክ ማስታወሻ በመያዝ በጥሞና አዳምጡ።

አዳምጦ መረዳት

ተግባር 1

የሚከተሉት ዓረፍተነገሮች የያዟቸው ሀሳቦች በምንባቡ መሰረት ትክክል ከሆኑ «እውነት» ስህተት ከሆኑ ደግሞ «ሀሰት» በማለት በቃል መልሱ።

ሀ. የአካባቢ ንጽሕና ተጠብቋል የሚባለው የመኖሪያ ግቢያችን ንጽሕና ብቻ ሲጠበቅ ነው።

ለ. የአካባቢ ንጽህናን መጠበቅ ለጤናማና ደስተኛ ሕይወት በቂ ነው።

ሐ. የሚበሰብሱና የማይበሰብሱ ደረቅ ቆሻሻዎችን ለይቶ ማስቀመጥ ተገቢ ነው።

መ. መርዛማ ጋዞች አካባቢን ይበክላሉ።

ሠ. የቤት ውስጥ ቆሻሻ የማስወገድ ባህልን ማዳበር ከመንግስት የሚጠበቅ ኃላፊነት ነው።

ተግባር 2

ቀጥሎ ለቀረቡት ጥያቄዎች የምንባቡን ሀሳብ መሰረት በማድረግ በቡድን

ከተወያያችሁ በኋላ የደረሳችሁበትን ድምዳሜ ለክፍል ጓደኞቻችሁ አቅርቡ።

ሀ. አንድ ሰው የማስቲካ ማሽኒያና የፍራፍሬ ልጣጮችን ሲጥል ብትመለከቱ ምን ታደርጋላችሁ?

ለ. መርዛማ ጋዞች ምን አይነት ጉዳት ሊያመጡ ይችላሉ?

ክፍል ሁለት:-ንባብ

የግል ንጽሕና አጠባበቅ

ቅድመ ንባብ

ተግባር

ሀ. ከምንባቡ ርዕስ በመነሳት ምንባቡ ስለምን እንደሚገልጽ ገምታችሁ ለመምህራችሁ ተናገሩ።

ለ. የግል ንጽሕናችሁን እንዴት እንደምትጠብቁ ለመምህራችሁ ተናገሩ። የንባብ ሒደት

ተግባር

ቀጥሎ የቀረበውን ምንባብ ጥንድ ጥንድ በመሆን በትክክል፣ በተገቢው ፍጥነት እና አገላለጽ አንብቡ። አንዳችሁ ስታነቡ ሌላኛችሁ በሚከተለው ሰንጠረዥ ውስጥ ስህተቶችን መዝግቡ።

	የመገምገሚያ መስፈርት	በመጀመሪያ ንባብ	በሁለተኛ ንባብ
ሀ	በስህተት የተነበቡ ፊደላት ብዛት		
ለ	ተነጥለው የተነበቡ ቃላት ብዛት		
ሐ	በንባብ ጊዜ የተደገሙ ቃላት ብዛት		
መ	ተገቢው ረፍት ያልተደረገባቸው ስርዓተ ነጥቦች ብዛት		
	ድምር		

የግል ንጽሕና አጠባበቅ

«አባዬ ልሄድ ነው» አለች ፀሀይ። «ወዴት ነው ደብተር ይዘሽ የምትወጪው? አሁን አይደል እንዴ ከትምህርት ቤት የመጣሽው?» አሏት አባቷ። «የሣይንስ መምህራችን ስለግል ንጽሕና አጠባበቅ ሰው ጠይቃችሁ ፅፋችሁ እንድትመጡ ስላሉን ጎረቤት ሄጄ ሰው ልጠይቅ ነው» ብላ ፀሀይ መለሰች።

አባቷም እየሳቁ፤ «ስለግል ንጽሕና አጠባበቅ ለመጠየቅ ሩቅ መሄድ የለብሽም፤ እኔው ልነግርሽ እችላለሁ። ምክንያቱም የግል ንጽሕናን የመጠበቅን ጥቅም አብዛኛው ሰው አውቆት ሁሉም እንደየአቅሙ በየቤቱ እየተገበረው የሚገኝ ጉዳይ ነው። እንደምታውቁው የኛ ቤተሰብ አባላትም የተቻለንን ያህል የግል ንጽሕናችንን እየጠበቅን እንገኛለን» አሏት። «እሺ በል ንገረኝ ልባፍ» አለች ፀሀይ።

«ልጄ እንደምታይኝ ዛሬ ስራ በዝቶብኛል፤ ቁጭ ብዬ ቃል በቃል ላስፅፍሽ አልችልም። እናትሽ ከመምጣቷ በፊት ለመክሰስ የሚሆን ነገር ማዘጋጀት አለብኝ፡ ፡ ባይሆን ስራዬን እየሰራሁ ስለግል ንጽሕና ዋና ዋና ነገሮችን እንግርሻለሁ፤ አንቺ ማስታወሻ ያገርና በኋላ በደንብ አቀናብረሽ ጻፊው» አሏት አባቷ። ፀሀይም፤ «እሺ አባዬ በል ጀምርልኝ» አለች።

«እየውልሽ ልጄ የግል ንጽህና በእለት ተዕለት ኑሯችን ልንተገብረው የሚገባ የሕይወታችን ዋነኛ ተግባር ነው። ምክንያቱም የግል ንጽህና መጠበቅ ከብዙ በሽታዎች ለመከላከልና ጤንነትን ለመጠበቅ ይረዳል። በይበልጥ ደግሞ እጃችን ከሌላው የአካላችን ክፍል ከበሽታ አምጪ ተህዋስያን ጋር ግንኙነት ስለሚያደርግ የእጃችንን ንጽህና መጠበቅ በእጅጉ አስፈላጊ ነው። እንደምታይኝ እኔም ምግባችንን ከማዘጋጀቴ በፊት እጄን በውሃና በሳሙና ሙልጭ አድርጌ እየታጠብኩ ነው።» በማለት ነገሯት።

«ቸኮልክብኝ እኮ አባቴ፤ ለምን ቀስ እያልክ አትነግረኝም?» አለች።

አባቷም «ልጄ ፀሀይ ልትለማመጁው ከሚገባሽ ነገር አንዱ የማስታወሻ አያያዝን ነው። ማስታወሻ የሚያዘው ፈጠን ተብሎና በአጭር በአጭሩ ነው። ቃል በቃል አይባፍም፤ ገባሽ ልጄ?»

«እሺ አባቴ እንደዚያ ለማድረግ እሞክራለሁ፤ ቢሆንም አንተም አትፍጠንብኝ» ስትላቸው አባቷም «እሺ አንቺም ፈጠን ለማለት ሞክሪ። ቅድም እንዳልኩሽ፤ የእጃችንን ንጽህና የምንጠብቀው በበርካታ ምክንያቶች ነው። የዘመናችን አስከፊ ወረርሽኝ የሆነው ኮቪድ-19 ቫይረስ በዋነኝነት የሚተላለፈው በንጽሕና ጉድለት ነው። በመሆኑም እጅ ቆሻሻ ነገር ሲነሳ በሽታ ሊያመጡ በሚችሉ ተህዋስያን ይበክላል። ስለዚህ ከምግብ በፊትና በኋላ እጃችንን ወዲያውኑ መታጠብ ይገባናል። ሌላው አስፈላጊ የሆነውና ማንኛውም ሰው እንደልማድ አድርጎ ሊይዘው የሚገባ ጉዳይ ደግሞ ከተፀዳዱ በኋላ እጅን መታጠብ ነው። አንድ ሰው ከተፀዳዳ በኋላ ካልታጠበ የአንጀት ተስቦና የተቅማጥ በሽታ ሊያመጡ የሚችሉ ተህዋስያንን እንዲሁም እንደ አሜባና ወስፋት የመሳሰሉትን ትሎች ወደ ሌላ ሰው ሊያስተላልፍ ይችላል።» «ቆይ አባቴ አሁን ያልከኝን በማስታወሻዬ ላስፍረው» ብላ ዓፍ ዓፍ ካደረገች በኋላ «አሁን መቀጠል ትችላለህ» አለች።

«ሌላው ጉዳይ የፊት ንጽህና ነው። ፊታችንን ጧት ብቻ ሳይሆን ማታ ማታም መታጠብ ይገባናል። እንደዚህ ካደረግን የአፍንጫችንና የዓይናችንን ጤንነት ለመጠበቅ እንችላለን። በተመሳሳይ ሁኔታ ዘወትር ማታ ማታ የእግር መታጠብ ልምድ ሊኖረን ይገባል። ጫማንም በየጊዜው ማጠብ ወይም ማናፈስ ጠቃሚ ነው። አሁን ያልኩሽን እስክትፅፈ ስራዬን ላቀላጥፍ» ብለዋት ትኩረታቸውን ወደ

ምግብ ዝግጅታቸው አደረጉ።

«አባቴ ቶሎ ጨርሰልኝና ምግቡን እየተጋገዝን እንሰራዋለን፤ በዚያውም ሙያ ታስተምረኛለህ»

«ካልሽ እሺ! ግን ቸኮልክብኝ ምናምን እያልሽ ጊዜዬን እንዳታባክኝብኝ፤ የእናትሽ መምጫዋ እየደረሰ ነው።»

«ቃል ገብቻለሁ። ስለግል ንጽህና ቀረ የምትለውን ንገረኝ።»

«የግል ንጽህና ሲባል እነዚህ ብቻ አይደሉም። ፀጉርንና ጥርስንም በንጽህና መጠበቅን ያካትታል። ፀጉራችንን በየጊዜው መታጠብና ከተቻለ በቀን ሁለት ወይም ሦስት ጊዜ ማበጠር ጠቃሚ ነው።»

«ጥርስ በንጽህና መጠበቅ ካለባቸው የሰውነት ክፍሎቻችን አንዱ ነው። የጥርስ ንጽህናን ባለመጠበቅ የጥርስና የድድ በሽታዎች በቀላሉ ይመጣሉ። በተለይ ስኪርነት ወይም ጣፋጭነት ያላቸው ምግቦች በጥርሶች መሃል በመቀመጥ ለበሽታ ተህዋስያን መራቢያ ይሆናሉ። ይሁንና የጥርስን ንጽህና መጠበቅ አስቸጋሪ ጉዳይ አይደለም። ሁልጊዜ ምግብ ከበላን በኋላ አፋችንን በውሐ በመጉመጥመጥ አፋችን ውስጥ ተለጥፎ የቀረውን ምግብ ማስወገድ እንችላለን። በተጨማሪም ጥርሳችንን በመፋቂያ ወይም በብሩሽ በየቀኑ ማጽዳት ያስፈልጋል። ይህ ድርጊታችን ዘወትር ከሆነ ከማንኛውም ሰው ጋር ስንነጋገር አፋችን መጥፎ ጠረን ስለማይኖረው አናፍርም፤ አንሸማቀቅም። ይሁን እንጂ እዚህ ላይ ማስተዋል ያለብን ጉዳይ አንድ ሰው በተጠቀመበት መፋቂያ ወይም ብሩሽ መጠቀም እንደሌለብን ነው።

በተጨማሪም ስናፀዳ ጥርሳችንን ብቻ እንጂ ድዳችንን ፈፅሞ በብሩሽ መንካት አይገባንም ገባሽ ልጄ?»

«አዎ አባቴ ገብቶኛል፤ ስለልብስ ግን አልነገርክኝም።»

«ልክ ነሽ ልጄ፤ የአካል ጽዳት ብቻውን ግማሽ ስራ ነው። ምክንያቱም የግል

ንጽህና የተሟላ የሚሆነው የልብስ ንጽህና አጠባበቅ ሲታከልበት ነው። ልብስን በንጽህና መያዝ ለጤና እጅግ አስፈላጊ ነው። የቆሽሽ ልብስ ለተባዮች መራቢያ የተመቸ ነው። በዚህም ሳቢያ ወረርሽኝ እና የመሳሰሉ ከባድ የጤና ጠንቆች ሊከሰቱ ይችላሉ። እነዚህ በሽታዎች ተላላፊ ስለሆኑ በአንድ ሰው ብቻ ተወስነው አይቀሩም። ችግሩ ከግል ደረጃ አልፎ የሕብረተሰብ ጠንቅ ይሆናል። የቀንም ሆኑ የሌሊት ልብሶችን በየጊዜው በውሃና በሳሙና ማጠብ ያስፈልጋል። በተለይም ብርድልብስ፣ አንሶላ፣ ፍራሽ የመሳሰሉትን በየጊዜው ፀሐይ ላይ ማስጣት ያስፈልጋል። ምክንያቱም የፀሐይ ሙቀት ተባዮችንና የበሽታ አምጪ ተህዋስያንን የመግደል አቅም አለው።»

”አመሰግናለሁ አባቴ፤ ባጠቃላይ የሰውነትንና የልብስን ንጽህና መጠበቅ ከልዩ ልዩ በሽታ ለመከላከል ከመርዳቱም በላይ ፍፁም ንቃትንና መዝናናትን በመስጠት አእምሮን እንደሚያድስ ተረድቻለሁ። በተጨማሪም እያንዳንዱ ሰው የግል ንጽህናውን የመጠበቅና የመቆጣጠር ልምድ ሊኖረው እንደሚገባ ተገንዝቤያለሁ።”

(ደበበ ኃ/ጊዮርጊስ፤ 2002፤ የአማርኛ መርጃ መጽሐፍ፤ ገጽ 38 — 40 ለግል ንፅህና ማስተማሪያነት ተሻሽሎ የተወሰደ)

አንብቦ መረዳት

ተግባር 1

ለሚከተሉት ጥያቄዎች በምንባቡ ሀሳብ መሰረት ከተሰጡት አማራጮች መካከል ትክክለኛ መልስ የያዘውን ሆኔ በመምረጥ መልሱ፡፡

1. በምንባቡ መሰረት ከሌላው የአካላችን ክፍል ይበልጥ ከበሽታ አምጪ ተህዋስያን ጋር ግንኙነት ያለው የትኛው ነው?

- ሀ. እግር ለ. እጅ ሐ. ጸጉር መ. ገላ

2. በምንባቡ ሀሳብ መሰረት የግል ንጽሕና ውስጥ የማይካተተው የትኛው ነው?

- ሀ. ፊትን መታጠብ ለ. ጥርስን መቦረሽ
ሐ. ጸጉርን መታጠብ መ. አካባቢን ማጽዳት

3. በምንባቡ ሀሳብ መሰረት የጸሐይ ብርሃን ለምን ይጠቅማል?

- ሀ. ሰውነትን ለመገንባት ለ. ለንጽሕና መጠበቂያ
ሐ. ብርድን ለመከላከል መ. ኃይል ለማግኘት

4. የጸሐይ አባት «ቁጭ ብዬ ቃል በቃል ላስጽፍሽ አልችልም» ያሏት ለምንድን ነው?

- ሀ. ስራ ስለበዛባቸው ለ. ፍላጎት ስለሌላቸው
ሐ. ሀሳብ ስለሌላቸው መ. ቀስ ብለው ማውራት ስለማይወዱ

5. በጥርሶች መሃል በመቀመጥ ለበሽታ ተህዋስያን መራቢያ በመሆን ከፍተኛ ጉዳት የሚያስከትሉት ምግቦች የትኞቹ ናቸው?

- ሀ. ጣፋጭ ምግቦች ለ. ፍራፍሬ

- ሐ. ጥራጥሬ መ. አትክልት

6. አፋችን መጥፎ ጠረን እንዲኖረው የሚያደርገው ምንድን ነው?

- ሀ. ጥርስን መቦረሽ ለ. ምግብ አለመመገብ
ሐ. ብዙ ውሃ መጠጣት መ. ጥርሳችንን አለማጽዳት

7. የግል ንጽሕና መጠበቅ ምን ጥቅም አለው?

ሀ. ውፍረት ለመቀነስ

ለ. እድገትን ለማፋጠን

ሐ. በሰዎች ለመወደድ

መ. ጤንነትን ለመጠበቅ

8. ኮቪድ - 19 በዋናነት መተላለፊያ መንገዱ ምንድን ነው?

ሀ. ውሃ አለመጠጣት

ለ. የንጽሕና ጉድለት

ሐ. የምግብ እጥረት

መ. የጸሐይ ብርሃን እጥረት

9. ከመጸዳጃ ቤት ስንመለስ አለመታጠባችን ምን አይነት በሽታ ሊያስከትልብን ይችላል?

ሀ. የአንጀት መታጠፍ

ለ. የአንጀት ተስቦ

መ. የራስ ምታት

መ. ወባ

ተግባር 2

ቀጥሎ ለቀረቡት ጥያቄዎች ከምንባቡ ሀሳብ በመነሳት አጭር መልስ ስጡ።

ሀ. የግል ንጽህና መጠበቅ ምን ምን ጠቀሜታዎች እንዳሉት በጥንድ በጥንድ

በመሆን ሀሳባችሁን ለክፍል ጓደኞቻችሁ አቅርቡ።

ለ. የምንባቡን አጠቃላይ ሀሳብ ለመምህራችሁ ግለጹ።

ክፍል ሶስት፡- ቃላት

ተግባር 1

ለሚከተሉት ቃላት ፍቺ ከሰጣችሁ በኋላ ፍቺዎቻቸውን የሚያመለክቱ ዓረፍተ ነገሮችን መስርቱ።

ሀ. ተስቦ

ለ. ወስፋት

ሐ. ተባይ

መ. ተህዋስያን

ሠ. አሜባ

ረ. ጠንቅ

ሰ. ግማሽ ስራ

ተግባር 2

ቀጥሎ በቀረበው ጽሑፍ ውስጥ ለሚገኙት ክፍት ቦታዎች ከአንቀጹ በላይ ከቀረቡት ቃላት በመምረጥ አሟሏቸው።

ሀ. ቢዳረጉ

ሐ. ታማኞች

ለ. መሰረት

መ. አፍታ

ሠ. በማሳሳታቸው

ታማኝነት የመልካም ግንኙነት _____ ነው። ወዳጆች፣ ቤተሰቦች፣ ጎረቤቶችና ድርጅቶች ለተቃራኒ ስራ መተማመንን ይሻሉ። አንዱ ሌላውን ማመን ከቻለ ማንኛውም ነገር ስኬታማ ይሆናል። ሆኖም ታማኝነት በአንድ _____

የምንፈጥረው ሳይሆን ቀስ በቀስ የምናዳብረው ነው። አንዳንድ ሰዎች ፈጥነው ታማኝነትን ያተርፋሉ። አድራጎታቸውና ባህርያቸው በሌሎች ዘንድ እምነትና

ከበሬታን እንዲያተርፉ ይረዷቸዋል። _____ ለደንበኞቻቸው፣ ለንደኞቻቸውም ሆነ ለልጆቻቸው ቃላቸውን ይጠብቃሉ። የተናገሩትን በተግባር ስለሚፈጽሙት በሌሎች ሰዎች በቀላሉ አመኔታ ያገኛሉ። ለጉዳት _____ እንኳን እውነትን ከመናገር አይቆጠቡም። ስህተት በሚፈፅሙበት ወቅትም ፈጥነው ይቅርታ ይጠይቃሉ። ሌሎችን _____ ከልብ ያዝናሉ። በውይይት ጊዜ የመናገር ተራውን እስኪረከቡ ድረስ ያለመታከት የሌላውን ሀሳብ ያዳምጣሉ። ለሌሎች ልባዊ ምስጋና ያቀርባሉ። የሌሎችን ጥረት በማስተዋል አድናቆት ይለግሳሉ።

ክፍል አራት፡- ጽሕፈት

ማስታወሻ

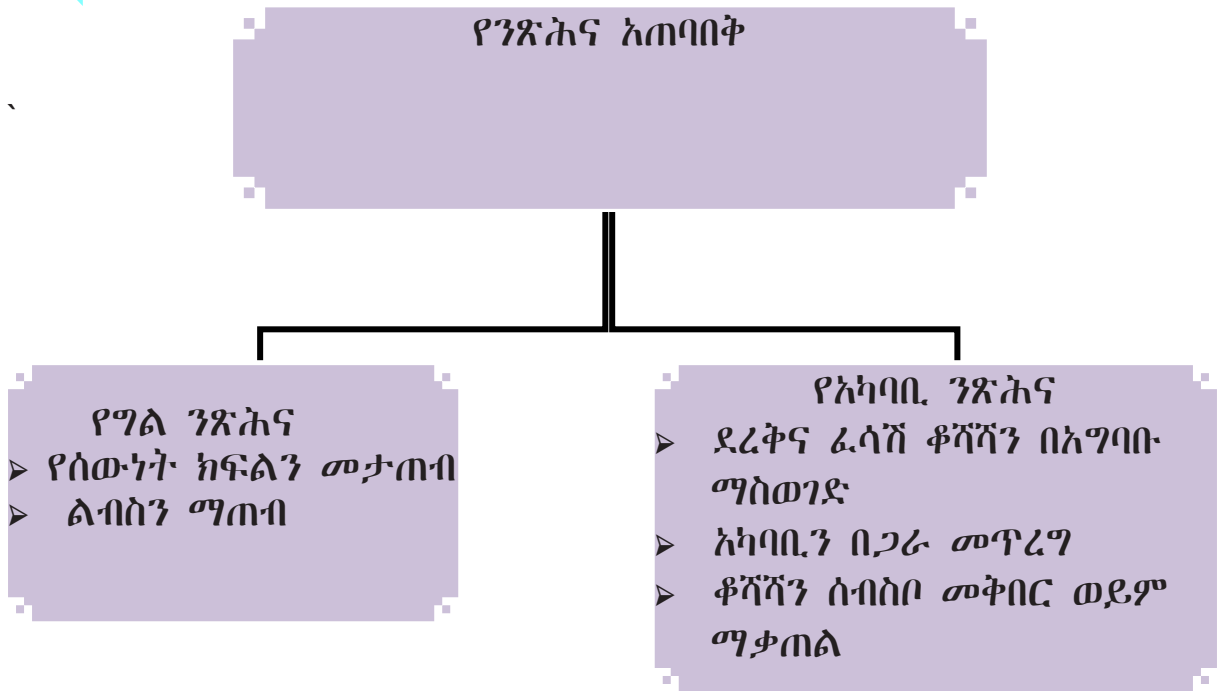
ቢጋር መንደፍ

ቢጋር የሚባለው አንድን ጽሑፍ ከመጻፋችን በፊት በጽሑፉ ውስጥ መካተት ያለባቸውን ዋናና ዝርዝር ሀሳቦች በንድፍ መልክ የምናቀርብበት ነው። ጽሑፍ ከመጻፋችን በፊት ቢጋር ማዘጋጀት በርካታ ጠቀሜታዎች አሉት። ዋና ዋናዎቹ ጠቀሜታዎች

የሚከተሉት ናቸው።

- የጽሑፉን ዋና እና ዝርዝር ሀሳቦች ለመለየት፣
- ሀሳቦችን በተገቢው ቅደም ተከተል ለማቅረብ፣
- ከጽሑፉ ርዕስ ጉዳይ ውጭ የሆኑ ሀሳቦችን ላለማካተት፣
- በጽሑፉ መካተት ያለባቸውን ሀሳቦች እንዳንዘነጋ፣

ቢጋርን በተለያዩ ቅርጾች ማዘጋጀት የምንችል ሲሆን ቀጥሎ የቀረበው ምሳሌ አንዱ ነው።

ንጽሕና በሁለት መንገዶች ሊጠበቅ ይችላል። የመጀመሪያው የግል ንጽሕና አጠባበቅ ሲሆን ሁለተኛው ደግሞ የአካባቢ ንጽሕና አጠባበቅ ነው። የግል ንጽሕናን ለመጠበቅ የሰውነት ክፍሎችን (እጅ፣ እግር፣ ጸጉር፣ ፊት፣ ገላ፣ ጥርስ) በሚገባ መታጠብ እንዲሁም ልብስን ማጠብ ያስፈልጋል። የአካባቢ ንጽሕና ለመጠበቅ ደግሞ ደረቅና ፈሳሽ ቆሻሻዎችን በአግባቡ ማስወገድ፣ አካባቢን በጋራ መጥረግና ቆሻሻን ሰብስቦ መቅበር ወይም ማቃጠል ተገቢ ነው።

ተግባር 1

ከሚከተሉት ርዕሶች ውስጥ አንዱን በመምረጥ አንድ አንቀጽ ለመጻፍ የሚያስችል ቢጋር አዘጋጅታሁ ለመምህራችሁ አሳዩ።

ሀ. የውሃ ጥቅም

ለ. የትምህርት ጥቅም

ሐ. የንጽሕና ጥቅም

ክፍል አምስት፡- ሰዋስው

ማስታወሻ

ምዕላድ

ምዕላድ የሚባለው ራሱን ችሎ ትርጉም ሊኖረውም ላይኖረውም የሚችልና በጣም ትንሹ የቋንቋ አካል ነው። ትርጉም ያለው የተባለበት ምክንያት ነጻ ምዕላድ ትርጉም አዘል በመሆኑ ነው። በጣም ትንሹ የቋንቋ አካል

የተባለበት ምክንያት ደግሞ አንድ ምዕላድ ወደ ሌሎች ትንንሽ ትርጉም አዘል አካላት ሊከፈል ባለመቻሉ ነው።

ምሳሌ፡- በጎች የሚለው ቃል ውስጥ ሁለት ምዕላዶች አሉ።

እነሱም፡- /በግ/ እና /-ኦች/ የሚሉት ናቸው።

ቃላት በምዕላድ ሲከፋፈሉ የቋንቋውን ስርአት ጠብቀው

መሆን ይገባቸዋል። ለዚህም በሚከተለው ሰንጠረዥ ውስጥ

የቀረበላችሁን ምሳሌዎች አስተውሉ።

ተ.ቁ	የተጣመረው ቃል	የተነጣጠለው ቃል
ሀ	ተማሪዎች	ተማሪ-ዎች
ለ	ቤትሽ	ቤት-ሽ
ሐ	ነጻነት	ነጻ-ነት
መ	ደብዳቤዎች	ደብዳቤ-ዎች
ሠ	ተራራማ	ተራራ-ማ

ተግባር 1

ቀጥሎ ተነጣጥለው የቀረቡትን ምሳሌዎች በማጣመር ቃላት መስርቱ።

ምሳሌ፡- በቅሎ-ዎች

በቅሎዎች

ሀ. ሚዛን-ህ

ሐ. ጆሮ-ው

ሠ. ቆዳ-ው

ለ. ልጅ-ነት

መ. ትምህርት-ሽ

ተግባር 2

የሚከተሉትን ቃላት በትክክለኛው የምዝላድ አከፋፈል ነጣጥላችሁ ጻፉ።

ምሳሌ፡- በሬዎች

በሬ-ዎች

ሀ. ደብተርህ

ለ. አልጋዋ

ሐ. ጨረሶች

መ. ቆንጆዎች

ሠ. ሰፊው

የምዕራፉ ማጠቃለያ

በዚህ ምዕራፍ የተለያዩ የትምህርት ይዘቶችን ተምራችኋል። ይዘቶቹም ማዳመጥና መናገር፣ ማንበብ፣ ቃላት፣ ጽሕፈትና ሰዋስው ናቸው።

- በማዳመጥ ክፍል ታሪክን ስታዳምጡ ሀሳቡን ለመረዳት ትችሉ ዘንድ ማስታወሻ መያዝ ይጠበቅባችኋል።
- አንድን ጽሑፍ ከመጻፋችን በፊት ጽሑፋችንን የሚመራን ቢጋር ማዘጋጀት አለብን። ይህም በርካታ ጥቅሞች ሲኖሩት በጽሑፉ ለማስተላለፍ ያስብነውን ሀሳብ በሚገባ ለማድረስ ያስችለናል።
- አነስተኛው ትርጉም አዘል የቋንቋ ቅንጣት ምዕላድ ሲሆን ራሱን ችሎ ትርጉም ሊኖረውም ላይኖረውም ይችላል።

የክለሳ ጥያቄዎች

ለሚከተሉት የክለሳ ጥያቄዎች መልስ ስጡ።

1. አዳምጦ የመረዳት ችሎታን ለማሳደግ የሚጠቅሙ ተግባራትን ዘርዝሩ።
2. የቢጋር ጥቅሞች ምን ምን እንደሆኑ አብራርታችሁ ግለጹ።
3. የንጽሕና መንደል በሰዎች ላይ ሊያስከትል የሚችለውን ጉዳት የሚገልጽ አንድ አንቀጽ ጻፉ።
4. የሚከተሉትን ቃላት በምእላዶች ከፋፍላችሁ አመልክቱ።

ሀ. ቤተሰቦቹ

ለ. ልማዳችን

ሐ. ጤናን

መ. አስመጣች

አማርኛ

ጅኛ ክፍል

ምዕራፍ ሶስት ልማድ

ከምዕራፉ የሚጠበቁ ውጤቶች፡

ከዚህ ምዕራፍ ትምህርት በኋላ፡-

- አንድን ታሪክ አዳምጣችሁ ትተርካላችሁ፡፡
- ተገቢውን ድምጸት ጠብቃችሁ ጽሑፍን ድምጸችሁን ከፍ አድርጋችሁ ታነባላችሁ፡፡
- የአንቀጽ አይነቶችን ትለያላችሁ፡፡
- ለቃላት ዓውዳዊ ፍቺ ትሰጣላችሁ፡፡
- በዓረፍተነገር ውስጥ የሚገኙ ተውሳክ ግሶችን ትለያላችሁ፡፡

ክፍል አንድ፡- ማዳመጥና መናገር

ቶክ ቤካ

ቅድመ ማዳመጥ

ተግባር 1

ቀጥሎ የቀረቡት ቃላት መምህራችሁ በሚያነቡላችሁ ምንባብ ላይ የሚገኙ ሲሆኑ ምንባቡን አዳምጣችሁ ለመረዳት ያግዛችሁ ዘንድ ፍቺዎቻቸውን በቃል ግለጹ።

ሀ. መታያ ለ. እንሶስላ ሐ. ብረዛ መ. ቱባ

ተግባር 2

የሚከተለውን ጥያቄ በቃል መልሱ።

በኢትዮጵያ ውስጥ የተለያየ የአዲስ ዓመት በዓል አከባበር ታውቃላችሁ? ካወቃችሁ የት አካባቢና በምን ወር እንደሚከበር ግለጹ።

የማዳመጥ ሒደት

ተግባር፡-

መምህራችሁ «ቶክ ቤካ» የሚል ርዕስ ያለው ምንባብ ያነቡላችኋል። ምንባቡን በጥሞና አዳምጡ።

አዳምጦ መረዳት

ተግባር 1

ቀጥሎ ለቀረቡት ጥያቄዎች ከተሰጡት አማራጮች መካከል ባዳመጣችሁት ምንባብ መሰረት ትክክለኛ መልስ የያዘውን ሆኔ በመምረጥ በጽሑፍ መልሱ።

1. የዳውሮ ብሔረሰብ ዘመን አቆጣጠር መሰረት ያደረገው ምንን ነው?

ሀ. የዝናብ ወራትን ለ. የጸሐይ ወራትን

ሐ. የጨረቃ ወራትን መ. የበጋ ወራትን

2. በጥንት ጊዜ የ«ቶክ ቤኣ» ቀናት የሚባሉት የትኛዎቹ ነበሩ?

ሀ. በመስከረም ወር መጨረሻ

ለ. በመስከረም ወር መጀመሪያ

ሐ. ከመስከረም ወር መጨረሻ እስከ ጥቅምት ወር መጀመሪያ

መ. ከነሀሴ መጨረሻ እስከ መስከረም ጨረቃ መታያ

3. በዳውሮ ብሔረሰብ ዘመን መለወጫ በዓል ላይ ሰፈር ለሰፈር በመዞር ገንዘብ የሚለምኑት እነማን ናቸው?

ሀ. ልጃገረዶች

ለ. ወጣት ወንዶች

ሐ. ያገቡ ሴቶች

መ. አዛውንቶች

4. የዳውሮ ብሔረሰብ በዘመን መለወጫ ዋዜማ ሁሉም ሰው ጠግቦ መብላት እንዳለበት የሚያምኑት ለምንድን ነው?

ሀ. ዓመቱን ሙሉ ጥጋብ እንደሚሆን ስለሚታመን

ለ. በብዛት ድግስ ስለሚዘጋጅ

ሐ. ከተለያዩ አካባቢዎች እንግዶች ስለሚመጡ

መ. በሞት የተለዩ ሰዎችን ለማሰብ

5. በአሁኑ ጊዜ የ«ቶክ ቤኣ» ቀናት የሚባሉት በምን ወር ላይ ይገኛሉ?

ሀ. በመስከረም መጨረሻ

ለ. በጳጉሜ መጨረሻ

ሐ. በጥቅምት መጀመሪያ

መ. በነሀሴ መጨረሻ

ተግባር 2

ቀጥሎ ለቀረቡት ጥያቄዎች ባዳመጣችሁት ምንባብ መሰረት በቃል መልስ ሰጡ።

ሀ. ያዳመጣችሁት ምንባብ የያዘውን ሀሳብ በአጭሩ ግለጹ።

ለ. በአካባቢያችሁ በዘመን መለወጫ በዓል ላይ ምን ምን ተግባራት እንደሚከናወኑ ለክፍል ጓደኞቻችሁ ተናገሩ።

ሐ. በአካባቢያችሁ የሚገኙ ትላልቅ ሰዎችን በመጠየቅ በአንድ አካባቢ ስለሚከበር ባህላዊ የበዓል አከባቢ ማስታወሻ ይዛችሁ ለክፍል ንደኞቻችሁ በቃል አቅርቡ።

ክፍል ሁለት፡- ንባብ

ዳጉ

ቅድመ ንባብ

ተግባር

ቀጥሎ ለቀረቡት ጥያቄዎች ከአሁን በፊት ከምታውቋቸው ነገሮች በመነሳት በቃል መልሱ።

ሀ. ስለባህላዊ መረጃ ልውውጥ የምታውቁትን ለመምህራችሁ ግለጹ።

ለ. ሀሰተኛ መረጃ መናገር ወይም መቀበል ምን ጉዳት አለው?

የንባብ ሒደት፡-

ተግባር

ቀጥሎ የቀረበውን ምንባብ ጥንድ ጥንድ በመሆን ድምጻችሁን እያሰማችሁ አንብቡ።

ዳጉ

አቶ ሀሰን ዓሊ ዳጉ ስለሚባለው የአፋር ብሄረሰብ አንድ ልማዳዊ ድርጊት ለትምህርት ቤቱ ማኅበረሰብ ለማብራራት ዘላለም ብርሀን በሚባል ትምህርት ቤት አዳራሽ ተገኝተዋል። ከተማሪዎች ለቀረቡላቸው ጥያቄዎችም የሚከተሉትን ምላሾች ሰጥተዋል።

መምህርት ዘራቱ፡- <<በቅድሚያ እንኳን ወደ ትምህርት ቤታችን በሰላም መጡ። በመቀጠልም ስለአፋሮች ባህል ሊያስረዱን ፈቃደኛ ስለሆኑ በትምህርት ቤቱ ማኅበረሰብ ስም አመሰግናለሁ። ተማሪዎች ከአሁኑ ሰዓት ጀምሮ ዳጉን በተመለከተ ለአቶ ሀሰን ዓሊ ጥያቄዎቻችሁን ማቅረብ ትችላላችሁ።>> በማለት ስርዓቱን አስጀመሩት።

ተማሪ ፍቃዱ፡- <<ዳጉ ምን ዓይነት ባህል ነው?>> በማለት ጠየቀ።

አቶ ሀሰን ፡- <<ዳጉ በአፋር ብሄረሰብ ውስጥ ህብረተሰቡ መረጃ ለመለዋወጥ የሚጠቀምበት ዘዴ ነው። መረጃ ልውውጡ ከአንዱ ሰው ወደ ሌላው ሰው በቃል የሚተላለፍ ነው። አንድ ወይም ከዚያ በላይ ሰዎች ሲገናኙ ሰላምታ ከተለዋወጡ በኋላ የመረጃ ልውውጥ ያደርጋሉ። አንደኛው ወገን በመንገድ ላይ በቤት ውስጥ ከቤት ውጪ ወዘተ. የተመለከተውንና የሰማውን በሙሉ ይናገራል። አንድም ሳያስቀር ውሸት ሳይጨምር ያወራል። ሌላው ቀርቶ አሁን በቴሌቪዥንና በሬድዮ የሠማውንና ያየውን ላላየውና ላልሰማው ሰው ያወራል>> አሉ።

ተማሪ ሜሮን፡- <<ዳጉ የሚካሄደው እንዴት ነው?>> ብላ ጠየቀች።

አቶ ሀሰን፡- <<ዳጉ የሚከናወነው በመንገድ ላይ በተገናኙ ሰዎች መካከል ነው። አጭር መረጃ ለመለዋወጥ ከሆነ ከሰላምታ በኋላ ቆም ብለው ይጨዋወታሉ። ረጅም መረጃ ከሆነ ግን ቁጭ ብለው በሰፊው መረጃ ይለዋወጣሉ። በዚህ ጊዜ ከቤት ውጭ ከሆነ ቁጢጥ ብለው፣ በቤት ውስጥ ከሆነ ደግሞ ምንጣፍ ላይ አረፍ ብለው ዳጉ ያደርጋሉ>> በማለት ገለፁ።

ተማሪ ጀሚላ፡- <<አፋሮች በዳጉ የሚለዋወጡትን መረጃ ትክክለኛነት እንዴት ያረጋግጣሉ?>> የሚል ጥያቄ ሰነዘረች።

አቶ ሀሰን፡- <<የአፋር ሰዎች ዳጉ ሲያደርጉ ውሸት የሚጨምር ሰው የለም ውሸት መናገር እጅጉን በጣም የተከለከለ ነው። ምክንያቱም የሀሰት መረጃ የሌሎችን ሰዎች ስም ሊያጎድፍና ጉዳት ሊያደርስ እንደሚችል የአፋር ሰው ከልጅነቱ ጀምሮ እያወቀ ነው የሚያድገው። አንደኛው ወገን ተሳስቶ እንኳን ሀሰት ቢናገር አነጋገሩ ይታወቅበታል። ከዚህም በላይ ማህበራዊ ክብሩን ያጣል። ስለዚህ በዳጉ መጀመሪያውኑ የሀሰት መረጃ የሚያሰራጭ የለም>> ብለው መልስ ሰጡ።

ተማሪ ዜነት፡- <<አፋሮች በዳጉ መረጃ ሲለዋወጡ የሚደማመጡት እንዴት ነው?>> አለችና ጠየቀች።

አቶ ሀሰን፡- <<የመረጃ ልውውጡ የሚካሄደው በሁለት ወገን ነው። ይሁን እንጂ በዳጉ ስነስርዓት መሰረት አንዱ ወገን ተናግሮ ሳይጨርስ አቋርጦ መናገር የተከለከለ ነው። የዳጉ ስነስርዓት ጥሬ መረጃዎችን ተራ በተራ በመቀባበል ላይ የተመሰረተ ስለሆነ አፋሮች በጣም እየተደማመጡ ነው መረጃ የሚለዋወጡት>> በማለት ለተማሪዎቹ መልስ ሰጡ።

ተማሪ ደረጀ፡- <<ዳጉ ለአፋሮች ያለው ጠቀሜታ ምንድን ነው?>> ብሎ ጠየቀ።

አቶ ሀሰን፡- <<የአፋር ህዝብ በአብዛኛው ክብት በማርባትና ከቦታ ቦታ በመንቀሳቀስ የሚኖር ነው። የህብረተሰቡ አኗኗር ከግጦሽ መሬትና ውሐ ወይም ዝናብ ጋር የተያያዘ ነው። በመሆኑም በዳጉ ስነስርዓት አንዱ ግለሰብ ከየት ተነስቶ የት እንደሚደርስና ለምን እንደሚንቀሳቀስ ለሌላው ይገልጻል። በጉዞው ወቅት ያጋጠሙትን መልካምና መጥፎ ሁኔታዎች እንዲሁም አሁን ወደየት እንደሚካሄድ አብራርቶ ይገልጻል>> አሉና አያይዘውም <<የዳጉ መረጃ ልውውጥ ስርዓት ከግል ምስጢር ውጭ ማንኛውንም መረጃ ለመለዋወጥ ያስችላል።

ከመንግስት ሚዲያ የሚሰራጩ መረጃዎች በፍጥነት በህዝቡ ውስጥ ይሰራጫል። በፖለቲካዊ፣ ኢኮኖሚያዊና ማህበራዊ ጉዳዮች ዙሪያ የሚያጠነጥኑ ወቅታዊ መረጃዎች በቀላሉ ለህዝቡ የሚዳረሱት በዳጉ አማካኝነት ነው። ስለወረርሽኞች፣ ግጭቶች፣ የዝርፊያዎችና ስርቆት ወንጀሎች ወዘተ. ህዝቡ መረጃ የሚያገኘው በዳጉ ነው። ሌላው ቢቀር ስለግለሰቦች ጉዳይ ሳይቀር መረጃ የሚገኘው በዳጉ

ነው>> ብለው አስረዱ።

መምህርት ዘራቱ፡- <<ስለዳጉ ተማሪዎቻችን ላቀረቧቸው ጥያቄዎች በሙሉ ተገቢ ምላሽ ስለሰጡልን አቶ ሀሰንን በድጋሜ አመሰግናለሁ። በአጠቃላይ ዳጉ የአፋር ህዝብ የመረጃ ማዕከል እንደሆነና በእውነት ላይ ተመስርቶ የሚካሄድ መሆኑን ከዚህም በላይ የብሄረሰቡ የሰላምና መረጋጋት ማረጋገጫ ዋነኛ መሳሪያ ስለመሆኑ ተማሪዎች ግንዛቤ ጨብጠዋል የሚል እምነት አለኝ አይደለም እንዴት ተማሪዎች?>> በማለት ወደ ተማሪዎቹ ሲመለከቱ አዳራሹ በጭብጨባ ተናወጠ።

(ምንጭ፡- የኢትዮጵያ ብሔራዊ የባህል ማዕከል፤ 2006፤ የአፋር ባህላዊ እሴቶች መጠነኛ መሻሻል ተደርጎበት የተወሰደ)

አንብቦ መረዳት፡-

ተግባር 1

ቀጥሎ ለቀረቡት ጥያቄዎች ባነበባችሁት ምንባብ መሰረት ከተሰጡት አማራጮች መካከል ትክክለኛ መልስ የያዘውን ሆኔ በመምረጥ መልሱ።

1. በምንባቡ ሀሳብ መሰረት የዳጉ ማህበራዊ ጥቅም ምንድን ነው?

ሀ. መረጃን መለዋወጥ

ለ. የገበያ ስነ ስርዓት ማከናወን

ሐ. ትምህርት መስጠት

መ. ምስጢርን ለማካፈል

2. አፋሮች አጭር መረጃ የሚለዋወጡት እንዴት ነው?

ሀ. መንገድ ላይ እየተንቀሳቀሱ

ለ. በትምህርት ቤት ግቢ ውስጥ

ሐ. በለቅሶ ስነስርዓት ላይ

መ. ከሰላምታ በኋላ ቆም ብለው

3. አፋሮች ረጅም መረጃን የሚለዋወጡት በምን ሁኔታ ነው?

ሀ. ቁጭ ብለው

ለ. በሬድዮ

ሐ. በቴሌቪዥን

መ. በደብዳቤ

4. በዳጉ የሀሰት መረጃ የተናገረ ሰው ምን ይደርስበታል?

ሀ. ከሀገር እንዲወጣ ይደረጋል

ለ. ማህበራዊ ክብሩን ያጣል

ሐ. ማረሚያ ቤት ይገባል

መ. የገንዘብ ቅጣት ይጣልበታል

5. የዳጉ የመረጃ ልውውጥ የሚደረገው በስንት ወገኖች መካከል ነው?

ሀ. በሁለት

ለ. በሶስት

ሐ. በአራት

መ. በአምስት

ተግባር 2

ቀጥሎ ለቀረቡት ጥያቄዎች በቃል መልስ ስጡ፡፡

ሀ. አቶ ሀሰን በሚኖሩበት አካባቢ ለማህበረሰቡ ያላቸው ኃላፊነት ምን ይመስላችኋል?

ለ. አንድ ሰው መረጃ ሲነግራችሁ እውነትነቱን የምታረጋግጡት በምን መንገድ ነው?

ሐ. በአካባቢያችሁ የሚገኙ የዕድር መረዳጃ ማህበራት መልዕክታቸውን የማስተላለፍ ባህላቸው ምን ይመስላል?

መ. በትምህርት ቤታችሁ የሚገኘው ሚኒሚዲያ ክበብ ምን ምን መረጃዎችን ያቀርብላችኋል?

ክፍል ሶስት፡- ቃላት

ተግባር 1፡-

ቀጥሎ ለቀረቡት ቃላት በምሳሌው መሰረት በምንባቡ ውስጥ ያላቸውን ዓውዳዊ ፍቺ ጻፉ።

ምሳሌ፡- መባቻ - መጀመሪያ

ሀ. ስርዓቱን

ለ. ለመለዋወጥ

ሐ. ቁጢጥ

ሰ. የሚያጠነጥኑ

መ. ሊያጎድፍ

ሠ. የሚጨምር

ረ. ግጦሽ

ተግባር 2

በሚከተሉት ዓረፍተነገሮች ውስጥ የተሰመረባቸው ቃላት ያላቸውን ዓውዳዊ ፍቺ በምሳሌው መሰረት በጽሑፍ ግለጹ።

ምሳሌ፡-

ሰላምን ለማረጋገጥ ክልብ መጣር ያስፈልጋል።

ክልብ - ክውስጥ/የምር

ሀ. በኢትዮጵያ ውስጥ በስፋት የሚከበሩ በዓሎች አሉ።

ለ. የወንድሜ ልጅ የቤት ስራዋን ከሰራች በኋላ መራገጥ ትወዳለች።

ሐ. ለሀገር እድገት ጠንካራ የስራ ባህል ሊኖር ይገባል።

መ. የችግር ቀን ፈተና ቶሎ አያልፍም።

ክፍል አራት፡- ጽሕፈት

ተግባር 1

ከዚህ በታች የቀረቡት አንቀጾች እያንዳንዳቸው በየትኛው የአንቀጽ አጻጻፍ ስልት እንደተጻፉ ግለጹ።

ሀ. አንድ ቀን አጎቴ ከብት ከሚያግድበት ሜዳ ቁጭ ብሎ ዋሽንት ይጫወታል። አጎቴ ደግሞ ጥሎበት ዋሽንት ሲነፋ አይኑን ጨፍኖ ነው። እንደልማዱ አንድ ቀን ዛፍ ስር ቁጭ ብሎና አይኑን ጨፈን አድርጎ ዋሽንቱን ሲነፋ ቆይቶ አረፍ ሲል ጎኑ አንድ ነገር ነካ ነካ... ቧጠጥ ቧጠጥ አደረገው። ዞር ብሎ ሲመለከት አህያ የሚያህል ነብር እንደ ደህና ወዳጅ አጠገቡ ጋደም ብሎ ተመለከተ። ነብሩ በአጎቴ ዋሽንት አነፋፍ እንደተመሰጠ አጎቴ ተረዳ፤ በዚህም ተደስቶ በየቀኑ ነብሩን ባገኘበት ሜዳ እየሄደ ዋሽንቱን መንፋቱን ቀጠለበት። ነብሩም የአጎቴን መምጫ ሰአት እየጠበቀ በአጎቴ ዋሽንት መመሰጡን ቀጠለ። ይህ የአጎቴና የነብሩ ወዳጅነት በየቀኑ እያደገ፣ እያደገ፣ እያደገ... መጥቶ በጊዜ ሂደት የሚዋደዱ ጓደኞች ሆኑ።

(አሌክሳ አብርሃም፣ 2011፣ ዙቤይዳ ፣ ገጽ 158 መጠነኛ ለውጥ ተደርጎበት የተወሰደ።)

ለ. የደቡብ ሕዝቦች ብሔር ብሔረሰቦች ክልል ከምንኖርባት ምድር በፈጣሪ ልዩ ጸጋ ከታደሉት ምርጥ አካባቢዎች አንዱ ነው። ክልሉ ከ55 በላይ የተለያዩ ብሔር ብሔረሰቦችን ያቀፈ ሲሆን እንደ ሰንሰለት የተያያዙ በርካታ የስምጥ ሸለቆ ሀይቆችና ፍል ውሃዎች፣ ለቁጥር የሚያታክቱ በርካታ ትላልቅ ወንዞች፣ ጅረቶችና ምንጮች ይገኙበታል።ይህ ክልል ባሉት ፓርኮች በአይነታቸው የተለያዩና በቁጥር በርካት ያሉ የዱር እንስሳት እንዲሁም በዓለም ብርቅዬ የሆኑ የአእዋፍ ዝርያዎችንም አቅፎ ይገኛል።

(ታሪኩ ፋንታዬ፣ 2008፣ አማርኛ ሁሉ ለሁሉ፣ ገጽ 157)

ተግባር 2

ቀጥሎ ከቀረቡት ርእሰ ጉዳዮች ውስጥ አንዱን በመምረጥ ስለባህል የሚያወሳ አንድ በተራኪ ስልት ወይም በገላጭ ስልት የተስፋፋ አንቀጽ በአጫጭር ዓረፍተ ነገሮች ጽፋችሁ ለመምህራችሁ አሳዩ።

ሀ. አውደዓመት ለ. ባህላችን ሐ. ጎጂ ልማዳዊ ድርጊት

ክፍል አምስት፡- ሰዋስው

ማስታወሻ

ተውሳክ ግስ

በግእዝ «ተውሳክ» ማለት ጭማሪ ማለት ሲሆን በዚህም መሰረት

«ተውሳክ ግስ» ማለት የግስ ጭማሪ ማለት ነው። ተውሳክ ግሶች ከግስ ጋር እየገቡ በግሱ የሚገለጸው ድርጊት የት፣ መቼ፣ ለምን፣ በምን ሁኔታ እንደተፈጸመ ይገልጻሉ።

ምሳሌ፡-

ክፉኛ፣ ቶሎ፣ ለምን፣ መቼ፣ እዚህ

ተግባር 1

በሚከተሉት ዓረፍተነገሮች ውስጥ ተውሳክ ግስ የሆኑትን ቃላት ለይታችሁ ጻፉ።

ምሳሌ፡- ልጄ ክፉኛ ታሟል። በዚህ ዓረፍተነገር ተውሳክ ግስ የሆነው ቃል «ክፉኛ» የሚለው ነው።

ሀ. ካሳ ነገ ይመጣል። መ.ታታሪዋ ተማሪ ዘወትር ታጠናለች።

ለ. አስቴር ወዲያው ሄደች። ሠ.መጽሐፉ እዚህ አለ።

ሐ. ሰብለ በፍጥነት ተመለሰች።

ተግባር 2

የሚከተሉትን ተውሳክ ግሶች በመጠቀም ዓረፍተነገር መስርቱ።

ምሳሌ፡- ጠዋት

ዳንኤል ጠዋት ተመለሰ።

ሀ. ትናንትና

ለ. ቅድም

ሐ. ቶሎ

መ. ዘንድሮ

ሠ. ማታ

ረ. ጥንት

የምዕራፉ ማጠቃለያ

በዚህ ምዕራፍ የተለያዩ የትምህርት ይዘቶችን ተምራችኋል። ይዘቶቹም ማዳመጥና መናገር፣ ማንበብ፣ ቃላት፣ ጽሕፈትና ሰዋስው ናቸው።

- በማዳመጥ ክፍል ያዳመጣችሁትን ታሪክ መተረክን
- በማንበብ ክፍል ምንባብን ድምጽ በማሰማት በተገቢው ድምጽ ማንበብን
- በቃላት ክፍል ቃላት በዓረፍተነገሮች ውስጥ የተለያዩ ዓውዳዊ ፍቺዎች ሊኖሯቸው እንደሚችሉ ተምራችኋል።
- በመጻፍ ክፍል የአንቀጽ ማስፋፊያ ስልቶች ስለሆኑት የትረክጃና የገለጻ ስልት ተምራችኋል። በዚህም የትረክ ስልት ድርጊቶችንና ሁኔታዎችን የሚተርክ እንደሆነና ገላጭ ስልት ደግሞ ስለአንድ ነገር ምንነት፣ አሰራር፣ ወዘተ. የሚገልጽ እንደሆነ ተገንዝባችኋል።
- በሰዋስው ክፍል ከቃል ክፍሎች ውስጥ አንዱ የሆነውንና ግስን ከጊዜ፣ ከቦታ፣ ወዘተ. ለመግለጽ የሚያገለግለውን ተውሳክ ግስ በተመለከተ ተምራችኋል።

የክለሳ ጥያቄዎች

ለሚከተሉት የክለሳ ጥያቄዎች መልስ ስጡ።

1. የተለያዩ ተውሳክ ግሶችን በመሰብሰብ ያሏቸውን አገልግሎቶች ዓረፍተነገሮችን በመመስረት አመልክቱ።
2. በፈለጋችሁት ርዕስ ጉዳይ በትረክ ወይም በገለጻ ስልት የተዋቀረ አንድ አንቀጽ በመጻፍ በመጻፍ ለመምህራችሁ አሳዩ።
3. ለቃላት ዓውዳዊ ፍች መስጠትን የሚያመለክቱ ዓረፍተነገሮችን መስርቱ።

አማርኛ ጅኛ ክፍል

ምዕራፍ አራት የትራፊክ ደህንነት

ከምዕራፉ የሚጠበቁ ውጤቶች

ከዚህ ምዕራፍ ትምህርት በኋላ፡-

- ምልልስ አዳምጣችሁ አስፈላጊነቱን ትገልጻላችሁ።
- የተለያዩ የማዳመጥ ስልቶችን ተጠቅማችሁ ለተነበበላችሁ ጽሑፍ ትርጉም ትሰጣላችሁ።
- ማህበራዊ አገላለጾችን ትገልጻላችሁ።
- አንቀጽ አንብባችሁ ጭብጡንና አስፈላጊነቱን ትገልጻላችሁ።

ክፍል አንድ፡- ማዳመጥና መናገር

ዋናው መኖር

ቅድመ ማዳመጥ፡-

ተግባር

መምህራችሁ የተቀረጸ ድምጽ ያሰማችኋል። ድምጹን ከማዳመጣችሁ በፊት ለሚከተሉት ጥያቄዎች በጥንድ በጥንድ ሆናችሁ በመወያየት በቃል መልስ ስጡ።

ሀ. የትራፊክ ደህንነት የሚለው አገላለጽ ምንን የሚያመለክት ነው?

ለ. የትራፊክ ደህንነትን ማስጠበቅ የማን ኃላፊነት ይመስላችኋል?

የማዳመጥ ሒደት፡-

ተግባር

ቀጥሎ መምህራችሁ በድምጽ የተቀረጸ ምንባብ ያሰማችኋል። የተከፈተላችሁን ምንባብ በጥሞና አዳምጡ።

አዳምጦ መረዳት

ተግባር 1

ለሚከተሉት ጥያቄዎች ባዳመጣችሁት ምንባብ መሰረት ትክክለኛ መልስ የያዘውን ሆኔ በመምረጥ በቃል መልሱ።

1. እግረኛውን ሰውዬ ለአደጋ የዳረገው ምንድን ነው?

ሀ. ባልተፈቀደ መንገድ በማቋረጡ

ለ. አሽከርካሪው በፍጥነት ሲያሸከረከር ስለነበረ

ሐ. ታክሲው ብዙ ተሳፋሪዎችን ይዞ ስለነበረ

መ. በእግሩ በመጓዙ

2. መነን ዓደኛዋ ሰዓዳን ለማረጋገጥ ምን አደረገች?

ሀ. ቤተሰቦቿን ጠርታ እንዲያረጋግጥ አደረገች

ለ. ከዓደኛቿ ጋር ተነጋግራ ወደ ቤቷ ወሰደችት

ሐ. እንድትረጋጋ መከረቻት

መ. እረፍት እንድትወስድ አደረገችት

3. በየመገናኛ ብዙኃኑና በየቤቱ ስለትራፊክ ደህንነት በስፋት መወራቱ ለውጥ ያላመጣው ለምንድን ነው?

ሀ. ብዙ ሰዎች መገናኛ ብዙኃንን ስለማይከታተሉ

ለ. በመገናኛ ብዙኃን የሚሰጠው ሽፋን አነስተኛ በመሆኑ

ሐ. ሰዎች የአመለካከት ለውጥ ባለማምጣታቸው

መ. የትራፊክ ደህንነት ባለሙያዎች ስራቸውን በአግባቡ ስለማይሰሩ

4. እንድራስ፣ አለማየሁና ሰዓዳ ሲናገሩ በጥሞና ሲያዳምጥ ቆይቶ፣ የራሱን ሀሳብ ማቅረብ ምን ያስተምራል?

ሀ. የሌሎችን ሀሳብ መቃወም ተገቢ አለመሆኑን

ለ. ተራን ጠብቆ መናገር ተገቢ እንደሆነ

ሐ. መጨረሻ መናገር እንደሚገባ

መ. ሳያስፈቅዱ መናገር ተገቢ እንደሆነ

ተግባር 2

ለሚከተሉት ጥያቄዎች ያደመጣችሁትን ምንባብ መሰረት በማድረግ በቡድን ከተወያያችሁ በኋላ የደረሳችሁበትን ለክፍል ዓደኞቻችሁ አቅርቡ።

ሀ. ሰዓዳ ወደቤቷ በታክሲ የምትመለስ ይመስላችኋል? ለምን?

ለ. የቆመ መኪና ከለላ በማድረግ መንገድ የሚያቋርጥ ሰው ብትመለከቱ

ምን ታደርጋላችሁ?

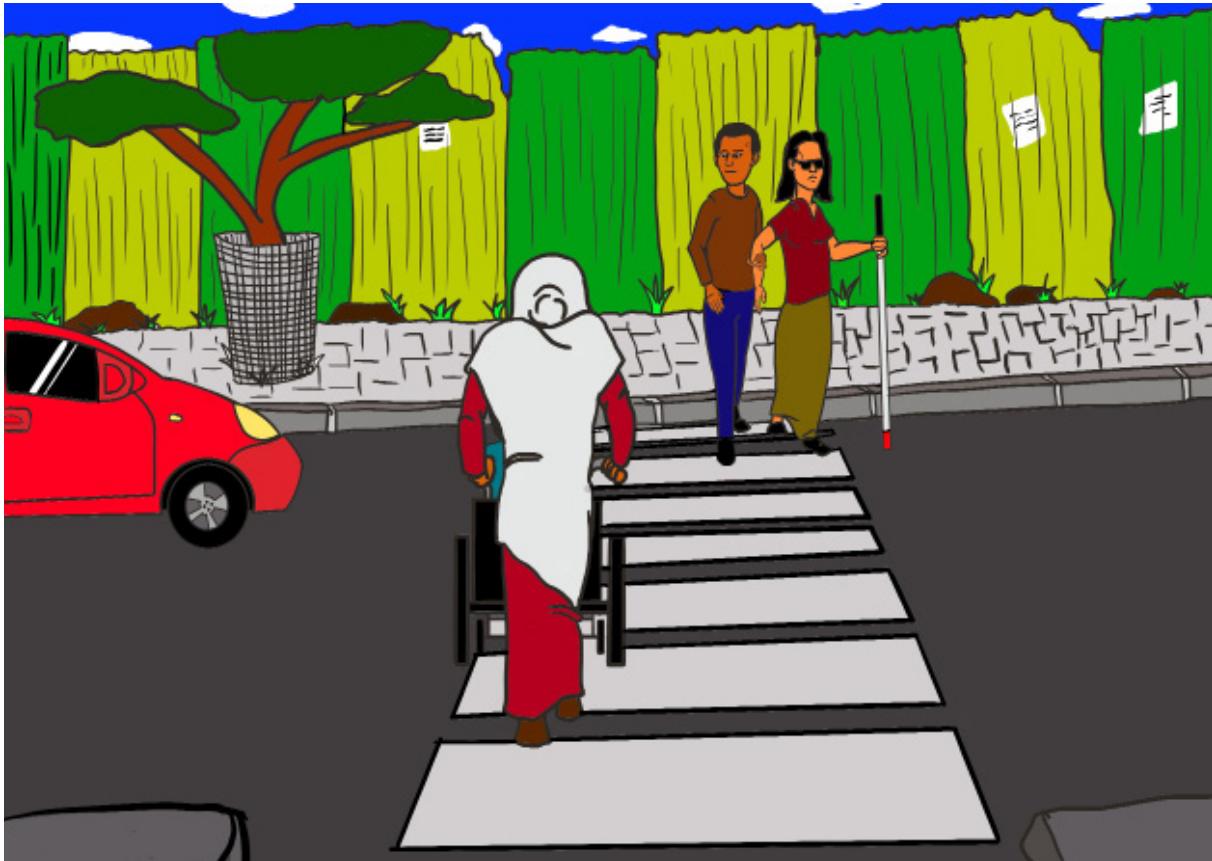
ሐ. ተማሪዎች በጥናት ጊዜያቸው ከትምህርት በተጨማሪ በምን በምን

ጉዳዮች ዙሪያ ሊያወሩ ይችላሉ?

መ. በትምህርት ቤታችሁ የትራፊክ ደህንነት ክብብ አባላትን በማነጋገር ስለትራፊክ አደጋ የሚሰጧችሁን ማብራሪያ በክፍል ውስጥ በቃል አቅርቡ።

ክፍል ሁለት፡- ንባብ

የትራፊክ አደጋ

ቅድመ ንባብ፡-

ተግባር

ለሚከተሉት ጥያቄዎች በቃል መልስ ሰጡ።

ሀ. በአካባቢያችሁ የትራፊክ አደጋ ተፈጥሮ ያውቃል? ከተፈጠረ አደጋው ምን ጉዳት እንዳደረሰ ለክፍል ጓደኞቻችሁ ግለጹ።

ለ. ከምንባቡ ርዕስ እና ከታች ከቀረበው ስዕል በመነሳት ምንባቡ ስለምን ጉዳይ እንደሚያወሳ ግለጹ።

የትራፊክ አደጋ

ዓለምን ስጋት ላይ ከጣሉ አበይት አጀንዳዎች አንዱ የመንገድ ላይ የትራፊክ አደጋ ነው። በዓለማችን በመንገድ ትራፊክ አደጋ ምክንያት በየ24 ሴኮንድ የአንድ ሰው ሕይወት ያልፋል። በየዓመቱ 1.3 ሚሊዮን በላይ ሰዎች ሕይወታቸውን ያጣሉ። ወደ 50 ሚሊዮን የሚጠጉ በአደጋው ምክንያት አካል ጉዳተኛ ይሆናሉ። አደጋው እያጠቃ የሚገኘው ከ5 እስከ 29 ዓመት የእድሜ ክልል ውስጥ የሚገኙ የማህበረሰብ ክፍሎችን መሆኑን የዓለም ጤና ድርጅት መረጃ ያመለክታል።

በአዲስ አበባ በ2011 ዓ.ም 458 የሞት፣ 1,926 ከባድ የአካል ጉዳት እና 1,143 ቀላል የአካል ጉዳት አደጋዎች ተመዝግበዋል። እንዲሁም በ2012 ዓ.ም 448 የሞት፣ 1,873 ከባድ የአካል ጉዳት እና 938 ቀላል የአካል ጉዳት አደጋዎች ደርሰዋል። በሌላ በኩል የ2013 ዓ.ም የ9 ወሩን የአደጋ ሁኔታ ብንመለከት 287 የሞት አደጋዎች ሲመዘገቡ 1,343 ከባድ የአካል ጉዳት እና 757 ቀላል የአካል ጉዳቶች ተመዝግበዋል። በ9 ወሩ 21,234 የንብረት ጉዳቶች ተከስተዋል።

ጊዜና ቦታ እድሜና ጾታ ሳይለይ ዘወትር የሰው ልጆችን ሕይወት እየቀጠፈ እና አካል እያጎደለ የሚገኘውን የመንገድ ላይ የትራፊክ አደጋ ለመከላከልና ለመቀነስ ዘርፈ ብዙ ስራዎች በባለድርሻ አካላት እየተሰሩ ይገኛሉ። ይሁን እንጂ ይህንን ስራ ህብረተሰቡ ካልደገፈው አደጋው ይቀንሳል ተብሎ አይጠበቅም።

በከተሞች አካባቢ ያለው የአሽከርካሪዎችና የእግረኞች የመንገድ አጠቃቀም የተስተካከለ አለመሆን ለአደጋው መባባስ እንደ ምክንያት ሊታይ ይችላል። አሁን አሁን በብዙዎች ዘንድ እንደሚገለጸው የአንዳንድ አሽከርካሪዎች ባህሪ አስቸጋሪ መሆንና የእግረኞች ቸልተኝነት ብዙ መስዋዕትነትን እያስከፈለ ይገኛል።

(አዲስ ፖሊስ መጽሔት ቁጥር 10፤ ሰኔ 2013፤ ገጽ 8 በመጠኑ ተሻሽሎ የተወሰደ)

አንብቦ መረዳት፡-

ተግባር 1

የሚከተሉትን ጥያቄዎች በምንባቡ ሀሳብ መሰረት "እውነት" ወይም "ሀሰት" በማለት በቃል መልሱ፡፡

1. የመንገድ ትራፊክ አደጋ እያጠቃ የሚገኘው ከ30 ዓመት በላይ ያሉ የሕብረተሰብ ክፍሎችን ነው፡፡
2. በአዲስ አበባ በ2011 ዓ.ም በትራፊክ አደጋ የተመዘገበው የሞት አደጋ ከ2012 ዓ.ም የበለጠ ነው፡፡
3. በ2012 ዓ.ም የተመዘገበው ከባድ የአካል ጉዳት በ2011 ዓ.ም ከተመዘገበው ያነሰ ነው፡፡
4. በከተሞች አካባቢ ለትራፊክ አደጋ መባባስ ዋነኛው ምክንያት የአሽከርካሪዎችና የእግረኞች መንገድ አጠቃቀም የተስተካከለ መሆኑ ነው፡፡
5. የትራፊክ አደጋን ለመቀነስ የሕብረተሰቡ ድጋፍ አስፈላጊነቱ አናሳ ነው፡፡

ተግባር 2

ለሚከተሉት ጥያቄዎች አጭር መልስ ስጡ፡፡

- ሀ. አንድ አይነ ስውር ልጅ ለእግረኛ ባልተፈቀደ መንገድ ሲያቋርጥ ብትመለከቱ ምን ታደርጋላችሁ?
- ለ. ያነበባችሁትን ምንባብ ዋና ሀሳብ አሳጥራችሁ በጽሑፍ ግለጹ፡፡

ክፍል ሶስት፡- ቃላት

ተግባር 1

የሚከተሉት ቃላት ያላቸውን ፍቺ ከመዝገበ ቃላት ፈልጋችሁ በመጻፍ ፍቺዎቻቸውን የሚያመለክቱ ዓረፍተ ነገሮች ስሩባቸው።

ምሳሌ፡-

ብርታት - ጥንካሬ

የተመጣጠነ ምግብ መመገብ ለአካል ጥንካሬ ይጠቅማል።

ሀ. ስጋት	ለ. መስዋዕትነት	ሠ. አሉታዊ
ሐ. መቅጠፍ	መ. ዘርፈ ብዙ	ረ. አጻፋ

ክፍል አራት፡- ጽሕፈት

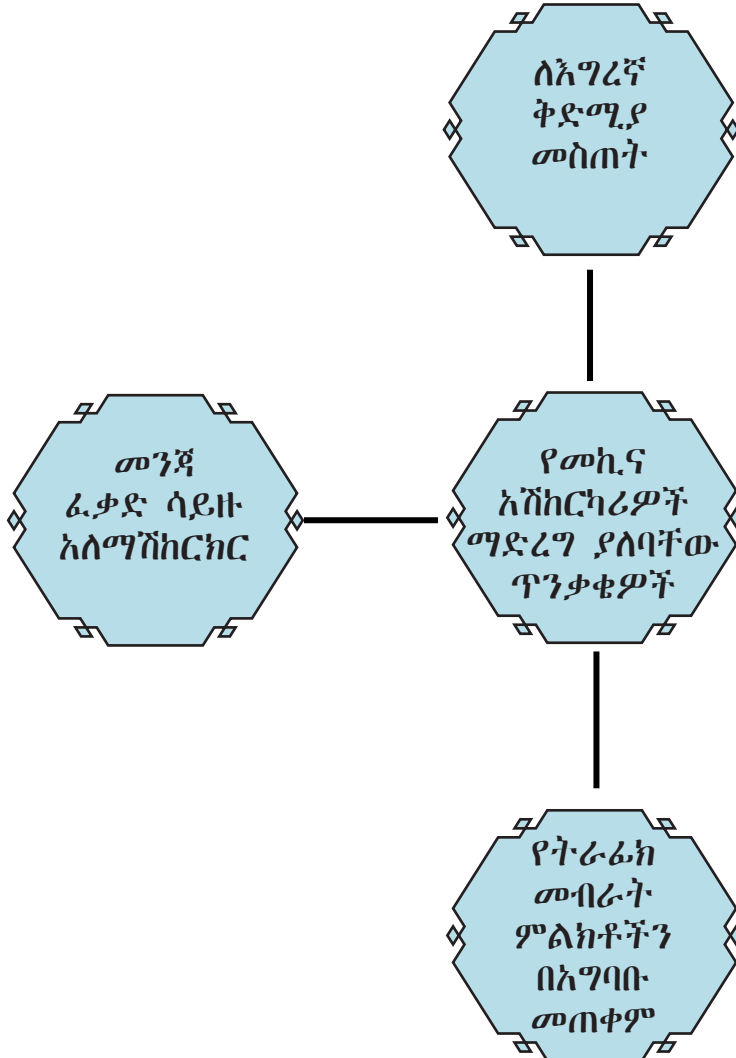
ተግባር 1

ቀጥሎ ከተራ ቁጥር 1 እስከ 5 የቀረቡትን ዓረፍተ ነገሮች በትክክለኛው ቅደም ተከተል በማስቀመጥ የተሟላ መልዕክት ያለው አንቀጽ ጻፉ።

1. ይህም የሚመረጠው ከፊት ለፊት የሚመጣን መኪና ለመመልከት ነው።
2. የእግረኛ መንገድ ከሌለ ሌላው አማራጭ የመንገዱን ግራ ጠርዝ ይዞ መንዝ ተገቢ ነው።
3. በአጠቃላይ ሰዎች የመንገድ አጠቃቀማቸውን በማሻሻል ከትራፊክ አደጋ መጠበቅ ይችላሉ።
4. የመጀመሪያው ጥንቃቄ ለእግረኛ የተዘጋጀ መንገድ ካለ በዚያ መጠቀም ነው።
5. ሰዎች በመንገድ ላይ ሲጓዙ የእግረኛ መንገድ አጠቃቀም መመሪያዎችን መተግበር አለባቸው።

ተግባር 2

ቀጥሎ ያለውን ቢጋር በመጠቀም በገላጭ የአንቀፅ ማስፋፊያ ስልት በመጠቀም አንድ አንቀፅ ፅፋችሁ ለመምህራችሁ አሳዩ።

ክፍል አምስት፡- ሰዋሰው

ማስታወሻ

የሁኔታ ተውሳክ ግስ

በምዕራፍ 3 እንደተማራችሁት ተውሳክ ግስ ግስን ከቦታ፣ ከሁኔታ፣ ከጊዜ ወዘተ. አንጻር የሚገልጽ ነው። በዚህ ምዕራፍ ደግሞ ከተውሳክ ግስ አይነቶች አንዱ ስለሆነው የሁኔታ ተውሳክ ግስ ትማራላችሁ።

የሁኔታ ተውሳክ ግስ አንድ ድርጊት የተፈጸመበትን ሁኔታ ለመግለጽ የሚያገለግል የተውሳክ ግስ አይነት ነው። ይህ የተውሳክ ግስ አይነት ድርጊቱ በምን ያህል ደረጃ እንደተፈጸመ ያመለክታል።

ምሳሌ፡-

- አየለ ከሄደበት በፍጥነት ተመለሰ። በዚህ ዓረፍተነገር ውስጥ «በፍጥነት» የሚለው ተውሳክ ግስ አየለ የተመለሰበትን ሁኔታ ስለሚያመለክት የሁኔታ ተውሳክ ግስ ነው።
- ሰአዳ በወንድሟ ሞት ክፉኛ ተጎዳች። በዚህ ዓረፍተነገር ውስጥ «ክፉኛ» የሚለው ተውሳክ ግስ ሰአዳ የተጎዳችበትን ደረጃ ስለሚያመለክት የሁኔታ ተውሳክ ግስ ነው።

ተግባር 1

ቀጥሎ በ«ሀ» ስር ለቀረቡት ሀረጎች በ«ለ» ስር ከቀረቡት የሚስማሟቸውን በመምረጥ ዓረፍተነገሮቹን አሟሏቸው።

ሀ

1. አቢጊያ ከዘመዶቿ ቤት
2. ማርታ ወደ ትምህርት ቤት
3. ሰይፍ በመውደቁ
4. አቤል ከገበያ
5. ሳሊህ ወንድሟን

ለ

- ሀ. በፍጥነት ተመለሰ
- ለ. ክፉኛ ተጎዳ
- ሐ. እየሮጠች ሄደች
- መ. አምርራ ተቆጣቸው
- ሠ. በድንገት መጣች

ተግባር 2

በሚከተሉት ዓረፍተ ነገሮች ውስጥ የሚገኙትን የሁኔታ ተውሳክ ግሶች አውጥታችሁ የሁኔታ ተውሳክ ግስ የተባሉበትን ምክንያቶች አብራርታችሁ በመጻፍ መልሱ።

ሀ. ትህትና ተንደርድራ ዘለለች።

መ. ረሂማ በቁጣ ተናገረች።

ለ. መሀመድ በድንገት ወጣ።

ሠ. ልዑል አምርሮ አለቀሰ።

ሐ. ሄኖክ እየሮጠ ሄደ።

ተግባር 3

ሁኔታን የሚገልጹ አምስት ተውሳክ ግሶችን ፈልጋችሁ በደብተራችሁ ላይ በመጻፍ ሁኔታዎችን የሚገልጹ ዓረፍተኛ ነገሮችን መስርቱባቸው።

የምዕራፉ ማጠቃለያ

በዚህ ምዕራፍ የተለያዩ የትምህርት ይዘቶችን ተምራችኋል። ይዘቶቹም ማዳመጥና መናገር፣ ማንበብ፣ ቃላት፣ ጽሕፈትና ሰዋስው ናቸው።

- አንድን ምንባብ ስናዳምጥ ትኩረት ሰጥተን ማዳመጥ ተገቢ ሲሆን ላዳመጥነው መልእክት ትርጉም መስጠትም ተገቢ ነው።
- በማንበብ ሒደት ውስጥ ለሚነበበው ጽሑፍ ትርጉም መስጠት ተገቢ ነው
- መዝገበ ቃላዊ ፍቺ ቃላት በቀጥታ ያላቸውን ፍቺ ያመለክታል።
- የነገሮችንና ሁኔታዎችን ምንነት፣ አሰራር፣ ወዘተ. ለመግለጽ የሚያገለግለንን አንቀጽ በገላጭ የአጻጻፍ ስልት መጻፍ እንችላለን።
- አንድ ድርጊት የተፈጸመበትን ደረጃ የሚያመለክት ቃል የሁኔታ ተውሳክ ግስ ይባላል።

የክለሳ ጥያቄዎች

ለሚከተሉት የክለሳ ጥያቄዎች መልስ ሰጡ።

1. ከተለያዩ መጻሕፍት አንቀጾችን በማንበብ ሀሳቡን ለመገንዘብ ሞክሩ፤

መገንዘባችሁንም የተለያዩ ዘዴዎችን ተጠቅማችሁ አረጋግጡ።

2. ከሚከተሉት መንደርደሪያ ርዕሶች አንዱን በመምረጥ ገላጭ ድርሰት ጻፉ።

ሀ. የቡና አፈላል ሂደት ለ. የትምህርት ጠቀሜታ ሐ. የሀገር ፍቅር

3. የተለያዩ የሁኔታ ተውሳክ ግሶችን በመፈለግ ዓረፍተነገር መስርቱባቸው።

አማርኛ ፎኛ ክፍል

ምዕራፍ አምስት የአካባቢ ጥበቃ

አምዕራፉ የሚጠበቅ ውጤት

ይህንን ምዕራፍ ተምራችሁ ከጨረሳችሁ በኋላ፡-

- የቀደመ እውቀታችሁን ከአሁኑ ጋር ታዛምዳላችሁ
- በጽሁፍ ውስጥ የቀለም መለያ ምልክቶችን ትጠቀማላችሁ።

ክፍል አንድ፡- ማዳመጥና መናገር

ብርቱዋ እናት

ቅድመ ማዳመጥ፡-

ተግባር

ለሚከተሉት ጥያቄዎች በቃላት አጭር መልስ ስጡ፡፡

ሀ. ከላይ የቀረበውን ስዕል በመመልከት «ብርቱዋ እናት» በሚለው ርዕስ ስር

ምን ምን ሀሳቦች ሊነሱ እንደሚችሉ ግምታችሁን ለመምህራችሁ ግለጹ፡፡

ለ. በአካባቢያችሁ በመኖሪያ ግቢያቸው ውስጥ እጽዋትን የሚያለሙ ሰዎችን

ታውቃላችሁ? ምን ምን እጽዋትን ያለማሉ?

የማዳመጥ ሒሳብ

ቀጥሎ ባለው ስንጠረዥ የቀረቡትን ቃላትና ሀረጎች መምህራችሁ በሚያነቡላችሁ ምንባብ ውስጥ የሚገኙ ሲሆኑ ምንባቡን በማዳመጥ ላይ እያላችሁ መምህራችሁ በመሀል ማንበባቸውን በማቆም ፍቺ እንድትሰጧቸው ይጠይቋችኋል፤ እናንተም ለቃላቱ ፍቺ ስጧቸው።

ቃል	ፍቺ
ደፋ ቀና	
አርዓያነት	
ተቆጩ	
ተቋደሰ	
አጸፋ	
ይደጉማሉ	

አዳምጦ መረዳት፡-

ተግባር 1

በሚከተሉት ጥያቄዎች ላይ በቡድን ከተወያያችሁ በኋላ የደረሳችሁበትን ሀሳብ በተወካዮችሁ አማካኝነት ለክፍል ጓደኞቻችሁ አቅርቡ።

ሀ. «ልጆቻችን በእድላቸው ይደጉ» የሚለው አባባል የሚያስተላልፈው መልእክት ምንድን ነው?

ለ. የሰፈሩ ሰዎች ወይዘሮ አስካለን «እነዚህን የፍራፍሬ ዛፎች የሚተክሉት ለምንድን ነው?» ብለው መጠየቃቸው ተገቢ ነው? ለምን?

ሐ. አንድን ሰው ብርቱ የሚያስኙት ተግባራት ምን ምን ናቸው ብላችሁ ታስባላችሁ?

መ. ያዳመጣችሁትን ታሪክ በአጭሩ ግለጹ።

ሠ. ከወይዘሮ አስካለ ተግባር ምን ተማራችሁ?

ተግባር 2

ለሚከተሉት ጥያቄዎች ባዳመጣችሁት ምንባብ መሰረት ከተሰጡት አማራጮች ውስጥ ትክክለኛ መልስ የያዘውን ሆኔ በመምረጥ በጽሑፍ መልሱ።

1. ወይዘሮ አስካለ የሚኖሩበት ቤት የተሰራው ከምንድን ነው?

ሀ. ከእንጨት ለ. ከቆርቆሮ ሐ. ከብሎኬት መ. ከሳር

2. ወይዘሮ አስካለ ብዙውን ጊዜያቸውን የሚያሳልፉት የት ነው?

ሀ. ከቤታቸው አካባቢ ባለው የአትክልት ቦታ

ለ. ቀበሌ አካባቢ ባለ የአትክልት ቦታ

ሐ. በመንግስት መስሪያ ቤት

መ. ብዙ እጽዋት በሚገኙበት መዝናኛ

3. ወይዘሮ አስካለ እንደ ጎመን፣ ቃሪያ፣ ቲማቲም የመሳሰሉትን የእለት የምግብ ፍጆታቸውን የሚያገኙት ከየት ነው?

ሀ. ከገበያ

ለ. ከገጠር ቤተሰቦቻቸው

ሐ. ከግቢያቸው ውስጥ አልምተው

መ. ከጎረቤት ተበድረው

4. ወይዘሮ አስካለ ቀድመው ከሚሰሩበት የመንግስት መስሪያ ቤት በምን ምክንያት ወጡ?

ሀ. በጡረታ ተገልለው

ለ. ከአለቃቸው ጋር ተጋጭተው

ሐ. ረፍት ፈልገው

መ. በህመም ምክንያት

5. ወይዘሮ አስካለን የሰፈሩ ሰዎች ምን ብለው ይጠሯቸዋል?

ሀ. ጀግናዎች እናት

ለ. የድሃዎች እናት

ሐ. የዛፎች እናት

መ. ብርቱዋ እናት

ንሳ መገራ ፓርክ

ቅድመ ንባብ

ተግባር 1

የሚከተሉትን ጥያቄዎች በቃል መልሱ፡፡

ሀ. ንሳ መገራ የሚባለው ቦታ በሀገራችን የትኛው አካባቢ የሚገኝ ይመስላችኋል?

ለ. በኢትዮጵያ ምን ምን የሚባሉ ፓርኮች አሉ?

ሐ. ከላይ ያለው ስዕል ንሳ መገራ ብሔራዊ ፓርክ ምን አይነት ገጽታ እንዳለው ያመለክታል?

የንባብ ሒደት፡-

ተግባር

የሚከተለውን ምንባብ በየግላችሁ በለሆሳስ አንብቡ፡፡

ጓሳ መገራ ፓርክ

ጓሳ መገራ ከአዲስ አበባ 288 ኪ.ሜ ርቀት ላይ በአማራ ብሄራዊ ክልላዊ መንግስት በሰሜን ሸዋ ዞን በመንዝና ጌራ ምድር ወረዳ ውስጥ የሚገኝ ለዘመናት በኅበረተሰቡ ሲጠበቅ የኖረ የተራራ ሥነ-ምሕዳር ያለው ስፍራ ነው፡፡ ይህ ስፈራ፡-

«አገሯ ጓሳ መገራ አገሯ ጓሳ መገራ፤
ምነው አልሰማ አለች ብጣራ ብጣራ፡፡»

ተብሎ የተዘፈነለት አካባቢ ነው፡፡ የዘፈኑ መልዕክትም መንዜዎች ኩሩ ስለሆኑ የምትወዳትን ልጅ ጠርተሃት የምትመጣልህ አይደለችም፤ ሄደህ ደጅ ጠንተህም በተሳካልህ የሚል ይመስላል፡፡

አጠቃላይ የፓርኩ ስፋት 10,000 ሄክታር አካባቢ ሲሆን ከፍታው ከባህር ጠለል በላይ ከ3,200 እስከ 3,600 ሜትር ነው፡፡ አካባቢው ጓሳ በሚባል ሳር በተፈጥሮ የተሸፈነ በመሆኑ መሬቱ ሲረግጡት እንደ ስፖንጅ ይመቻል፡፡ የሳሩ ባህርይ በዓመት ከ1,400 ሚ.ሜ በላይ የሚዘንበውን ዝናብ ወደ ውስጥ በማስረግና እንደስፖንጅ መጥጦ ይይዘዋል፡፡ በዚህም የተነሳ ከአካባቢው እርጥበት እንዳይጠፋ ከማድረጉም በላይ እንደይፋትና ሸዋሮቢት ባሉት የአካባቢው ዝቅተኛ ቦታዎች አመቱን በሙሉ የማያቋርጥ የምንጭና ወንዞች ፍሰት እንዲኖር ያደርጋል፡፡ ከተሜዎች በቤታቸው ጣራ ላይ የውሃ ማጠራቀሚያ ጋን ሰቅለው የቧንቧ ውሃ በሚኖርበት ሰዓት ሞልተው የቧንቧው ውሃ ሲቋረጥ የጋኑን ውሃ ይጠቀሙበታል፡፡ ጓሳ መገራም ተራራ ላይ ያለ ተፈጥሯዊ የውሃ ጋን ነው፡፡ መንዞች ለዘመናት ይህንን ምስጢር ስለሚያውቁ ጓሳውን ጠብቀውና ተንከባክበው እስከአሁን አቆይተውታል፡፡ ሌሎች እንደዚህ ዓይነት ሥነ ምሕዳሮች ያላቸው እንደ ጉና ተራራ፣ የባሌ ተራሮችና ራስ ዳሽን የመሳሰሉትን ስፍራዎች የየአካባቢው ማሕበረሰብ ጥበቃና እንክብካቤ ያደርግላቸዋል፡፡ ይህ ባይሆን ኖሮ አካባቢውም እንዳለ በረሃማ ይሆን ነበር፡፡

ምክንያቱም ያለ ጉና ተራራ ጣና ሐይቅን ማሰብ፣ ያለ ጣና ደግሞ አባይን ማሰብ አይቻልም።

በጓሳ ፓርክ የበርካታ ብዝሃ ሕይወት መገኛ ከዕፅዋት መካከል በተጠንቀቅ የቆሙ የቤተመንግስት የክብር ዘቦችን የሚመስለው ጅብራ በብዛት የሚገኝ ሲሆን እንስሳት ደግሞ በኢትዮጵያ ብቻ የሚገኙት ብርቅዬዎቹ ቀይ ቀበሮዎችና ጭላዳ ዝንጀሮዎች እንዲሁም ታይተው የማይጠገቡ በርካታ አዕዋፍ ይኖሩበታል።

አካባቢው ሰላምና ፀጥታ የሰፈነበት ስለሆነ ጓሳውን ነፋስ ሲያስተኛውና ሲያቃናው ከሚፈጠረው ለስላሳ ፋጨት፣ አልፎ አልፎ ከሚሰማው የዝንጀሮዎችና የአዕዋፍ እንዲሁም ወደማታና ሌሊት ከሚሰማው የቀበሮዎች ጩኸት በስተቀር ሌላ ድምፅ ስለማይሰማ የሚረብሽ ነገር በአካባቢው የለም። በከተማ ውኸንብር፣ ውካታና ግርግር የሰለቸው ሰው መንፈሱን ሰላምና እፎይታ ለመመገብ ጓሳ ፓርክ ተመራጭ ቦታ ነው።

(ዓለማየሁ ዋሴ፣ እመን፣ 2008 ዓ.ም፣ ገጽ 145-149 በመጠኑ ተሻሽሎ የተወሰደ)

አንብቦ መረዳት፡-

ተግባር 1

ቀጥሎ ለቀረቡት ጥያቄዎች ከተሰጡት አማራጮች መካከል ባነበባችሁት ምንባብ መሰረት ትክክለኛ መልስ የያዘውን ሆኔ በመምረጥ በጽሑፍ መልሱ፡፡

1. በጓሳ መገራ ፓርክ የሚገኘውና የቤተ-መንግስት የክብር ዘቦችን የሚመስለው ተክል ምን ይባላል?

- ሀ. ጽድ ለ. ጅብራ ሐ. ዋንዛ መ. ጓሳ

2. ከሚከተሉት የዱር እንስሳት ውስጥ በጓሳ መገራ ፓርክ የሚገኘው የትኛው ነው?

- ሀ. ቀጭኔ ለ. ዝሆን ሐ. ቀይ ቀበሮ መ. አንበሳ

3. በፓርኩ አልፎ አልፎ የቀበሮ ጩኸት የሚሰማው መቼ ነው?

- ሀ. በማታ ለ. በቀን ሐ. በበጋ መ. በክረምት

4. የጣና ሐይቅ የውሃ ምንጭ የሆነው ተራራ የትኛው ነው?

- ሀ. ራስ ዳሽን ለ. ባሌ ሐ. ጉና መ. ቱሉ ዲምቱ

5. የአባይ ወንዝ ከፍተኛውን የውሃ ምንጭ የሚያገኘው ከየት ነው?

- ሀ. ከጣና ሐይቅ ለ. ከጉና ተራራ
ሐ. ከራስ ዳሽን ተራራ መ. ከጎርጎራ

6. በፓርኩ ለስላሳ ፉጩት የሚፈጠረው በምን ምክንያት ነው?

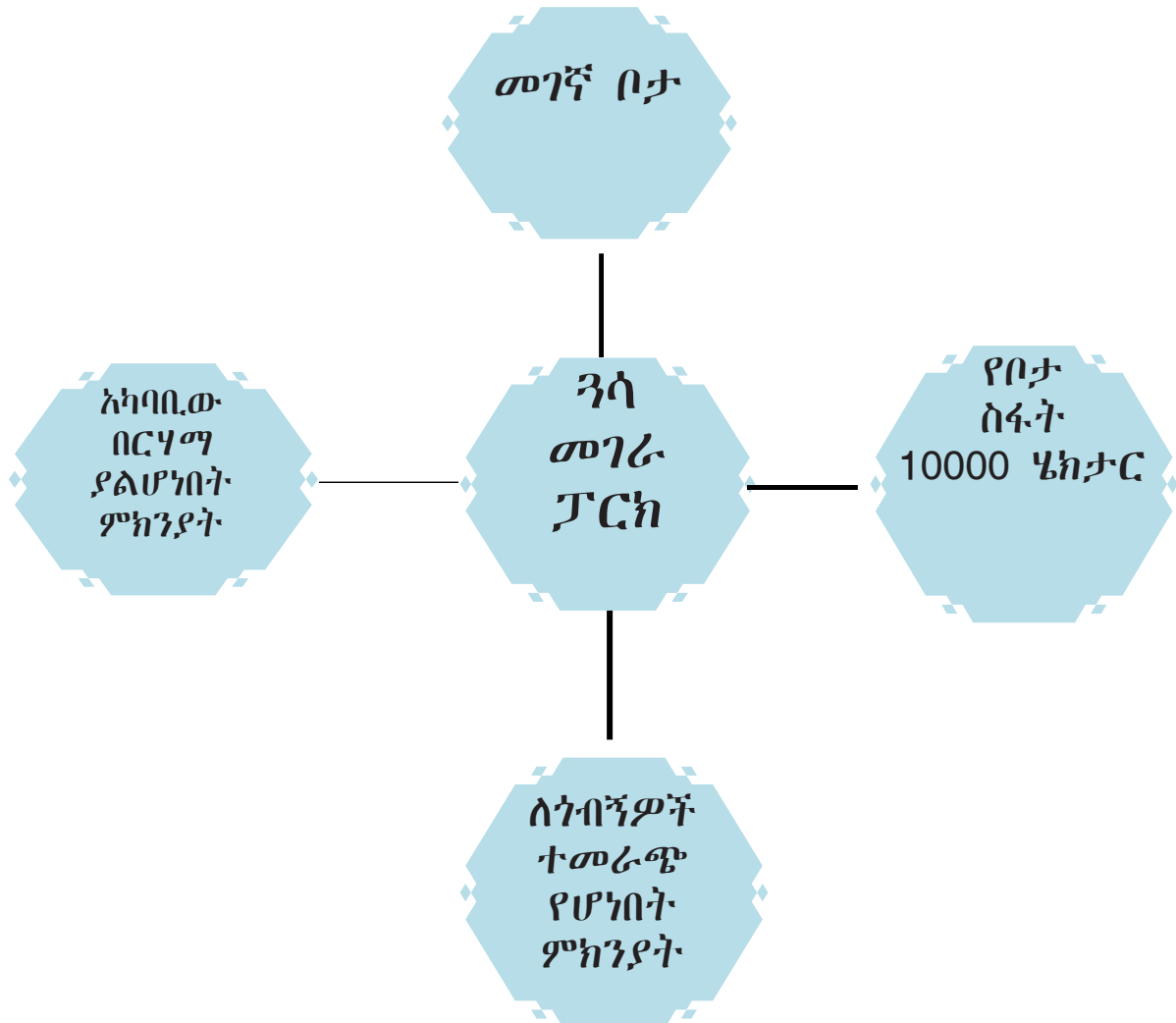
- ሀ. ወጣቶች ሲዘፍኑ ለ. ቀበሮዎች ሲጮሁ
ሐ. ዝንጀሮዎች ሲጣሉ መ. ጓሳውን ነፋስ ሲያንቀሳቅሰው

7. የጓሳ መገራ ፓርክ ምን አይነት አካባቢ ነው?

- ሀ. ጫጫታ የበዛበት ለ. ከብቶች የሚውሉበት
ሐ. ወጣቶች የሚጫወቱበት መ. ጸጥታ የሰፈነበት

ተግባር 2

ሀ. የተሰጣችሁትን ምሳሌ መሰረት በማድረግ ቀጥሎ የቀረበውን ቢጋር አሟልታችሁ ጻፉ።

ለ. ከላይ ያነበባችሁት ምንባብ ስንት አንቀጾች አሉት?

ሐ. «... ያለ ጉና ተራራ ጣና ሀይቅን ማሰብ ያለ ጣና ደግሞ አባይን ማሰብ አይቻልም» የሚለውን ሀሳብ በራሳችሁ አገላለጽ ጻፉ።

መ. የምንባቡ የመጨረሻ አንቀጽ የያዘውን ሀሳብ በአጭሩ ግለጹ።

ሠ. የምንባቡን ዋና ሀሳብ በአጭሩ ጽፋችሁ ለክፍል ጓደኞቻችሁ አቅርቡ

ክፍል ሶስት፡- ቃላት

ማስታወሻ

ቃላትን መነጠልና ማጣመር

ቃላትን መነጠልና ማጣመር፡- ውስብስብ የሆኑ ቃላትንና ሐረጎችን በትክክል የምናነብበት ስልት ሲሆን አቀላጥፈን ለማንበብ ትልቅ ሚና አለው፡፡

መነጠል፡- ውስብስብ ቃላትንና ሐረጎችን ለመነጣጠል የምናነብበት ዘዴ ነው፡፡

ማጣመር፡- ተነጣጥለው የቀረቡ ልዩ ልዩ የቃላትና የሐረጎች ክፍሎችን በማጣመር ማንበብ ነው፡፡

ምሳሌ፡-

	ነጣጥሎ ማንበብ	አጣምሮ ማንበብ
ሀ	በ-ባህል-አዊ	በባህላዊ
ለ	ለ-ባለ-ጉዳይ-አችን	ለባለጉዳዮችን
ሐ	በ-መጨረሻ-ም	በመጨረሻም
መ	ዝንጀሮ-ዎች	ዝንጀሮዎች

ተግባር 1

የሚከተሉትን ቃላት አጣምራችሁ በመጻፍ አንብቡ፡፡

ሀ. ግድብ-አችን

ለ. የም-ት-መጣ-በት

ሐ. በ-ተሳካ-ልህ

መ. የ-ምንጭ-ና

ተግባር 2

የሚከተሉትን ቃላት ነጣጥላችሁ በደብተራችሁ ላይ በመጻፍ አንብቡ፡፡

ሀ. አስመጣች

ለ. የጎደለው

ሐ. የስነ ምግባር

መ. ተሰብሳቢዎች

ተግባር 3

ቀጥሎ በሚገኘው ሰንጠረዥ ውስጥ ቀደም ሲል ካነበባችሁት ምንባብ የወጡ ሲሆን በአግድም የቀረቡትን ቃላትና ሐረጎች በቁልቁል ከቀረቡት ፍቺዎቻቸው ጋር የሚስማሟቸውን በመምረጥ የ«✓» ምልክት እያደረጋችሁ አዛምዱ።

የቃላት/ሀረጎች ፍቺ	ቃላት/ሐረጎች								
	ደጅ ጠና	አሰረገ	ብዝሃ ሕይወት	ጋን	ኩሩ	የባህር ጠለል	ስነ ምህዳር	ጓሳ	መጠጠ
የፈሳሽ መጠራቀሚያ ዕቃ									
በአንድ ላይ የሚገኙ ልዩ ልዩ ፍጥረታት									
የሳር ዓይነት									
ወደ ውስጥ አስገባ									
የቦታ ክፍታ መነሻ									
ፈሳሽ ነገር ቋጥሮ ያዘ									
ተለማመጠ									
የቦታ አቀማመጥና የአየር ሁኔታ									

ተግባር 4

ቀጥሎ ለቀረቡት ቃላት መዝገበ ቃላዊ ፍቺ ስጡ።

ሀ) ዘብ	መ) ውዥንብር
ለ) ቃና	ሠ) ምንጭ
ሐ) ስነምግባር	

ክፍል አራት፡- ጽሕፈት

ተግባር 1

በምዕራፍ አንድ ስለአንቀጽና የአንቀጽ ተዋቃሪዎች የተማራችሁትን መሰረት በማድረግ ቀጥሎ በቀረበው አንቀጽ ላይ የሚገኘውን ኃይለ ቃል አውጡ፤ ኃይለ ቃል የተባለበትን ምክንያትም ግለጹ።

ኢትዮጵያ የብዙ እምቅ ባህላዊ እሴቶች ባለቤት ናት። ከባህላዊ እሴቶቿ መካከል ሀዘን፣ ደስታ፣ ባህላዊ ጨዋታ እና የዳኝነት ስርዓቶች ለአብነት ተጠቃሾች ናቸው። እነዚህ ባህላዊ ክንዋኔዎች የሚገለጹበት መንገድ ደግሞ እንደየአካባቢው ወግና ልማድ የተለያየ ነው። እሴቶቹ የሚለያዩበት ምክንያትም በአንድ አካባቢ የሚኖር ሕዝብ ካዳበረው የሕይወት ልምዱ የሚመነጩ በመሆናቸው ነው።

ተግባር 2

ከሚከተሉት መንደርደሪያ ዓረፍተነገሮች ውስጥ አንዱን በመምረጥ የኃይለ ቃሉን ሀሳብ የሚያብራሩ መዘርዘራዊ ዓረፍተነገሮችን በመጨመር አንድ አንቀጽ ጻፉ።

ሀ. ችግኞችን መትከልና መንከባበክብ በርካታ ጠቀሜታዎች አሉት።

ለ. አንድ ሰው ራሱንና ሌሎች ሰዎችን ከኮሮና ቫይረስ ለመጠበቅ የተለያዩ

የመከላከያ ተግባራትን ማከናወን አለበት።

ሐ. ስፖርታዊ እንቅስቃሴዎችን በየጊዜው ማድረግ አካላዊና አዕምሯዊ ጠቀሜታዎች አሉት።

ክፍል አምስት፡- ሰዋስው

ማስታወሻ

ነጠላ እና ብዙ ቁጥር ስሞች

ስም ከአማርኛ ቋንቋ የቃል ክፍሎች ውስጥ አንዱ ሲሆን በነጠላና በብዙ ቁጥር ሊቀርብ ይችላል፡፡ ነጠላ ቁጥር ስም የሚባለው አንድን ነገር ብቻ በነጠላው የሚገለጽበት ነው፡፡

ብዙ ቁጥር ስም የሚባለው ደግሞ ከአንድ በላይ ለሆኑ ተመሳሳይ ስሞች መገለጫ ነው፡፡

ምሳሌ፡-

ነጠላ ቁጥር

ብዙ ቁጥር

ዶሮ

ዶሮዎች

ተማሪ

ተማሪዎች

ተግባር 1

ቀጥሎ የቀረቡትን ቃላት በደብተራችሁ ላይ በመጻፍ ነጠላ ወይም ብዙ ቁጥር መሆናቸውን ከለያችሁ በኋላ ዓረፍተነገር መስርቱባቸው፡፡

ምሳሌ፡-

ደብተር - ነጠላ ቁጥር

የሒሳብ ደብተር አልቆብኛል፡፡

ደብተሮች - ብዙ ቁጥር

ሰናይት በዚህ ወር ሶስት ደብተሮች ገዝታለች፡፡

ሀ. አያት

መ. መምህሮች

ለ. ቤቶች

ሠ. እንስሳዎች

ሐ. ወፎች

ተግባር 2

ቀጥሎ በቀረቡት ዓረፍተነገሮች ውስጥ የሚገኙትን ስሞች ካወጣችሁ በኋላ ነጠላ ወይም ብዙ ቁጥሮች መሆናቸውን ለይታችሁ አመልክቱ።

ምሳሌ፡-

1. ሰዎች በስራ ላይ ናቸው። (በዚህ ዓረፍተነገር ውስጥ ያለው ስም «ሰዎች» የሚለው ሲሆን ብዙ ቁጥርን ያመለክታል።)

2. አዲስ ጠረጴዛ ገዛሁ። (በዚህ ዓረፍተነገር ውስጥ ያለው ስም «ጠረጴዛ» የሚለው ሲሆን ነጠላ ቁጥርን ያመለክታል።)

ሀ. ሽማግሌዎች የተጣላን ያስታርቃሉ።

ለ. መጽሐፍ ማንበብ ይጠቅማል።

ሐ. አይጥ ያገኘችውን ነገር ትበላለች።

መ. ልጆች መጫወት ይወዳሉ።

ሠ. ትልቅ ቦርሳ አለኝ።

ተግባር 3

የሚከተሉትን ነጠላ ቁጥር ስሞች ወደ ብዙ ቁጥር ቀይራችሁ ጻፉ።

ሀ. ቀበሮ

ለ. ሀገር

ሐ. ምግብ

መ. በሽታ

ሠ. ችግኝ

ተግባር 4

ቀጥሎ የቀረቡትን ብዙ ቁጥር ስሞች ወደ ነጠላ ቁጥር በመቀየር ጻፉ።

ሀ. ባህሎች

መ. ወንዞች

ለ. ፈረሶች

ሠ. ቅጠሎች

ሐ. ተራራዎች

የምዕራፉ ማጠቃለያ

በዚህ ምዕራፍ የተለያዩ የትምህርት ይዘቶችን ተምራችኋል። ይዘቶቹም ማዳመጥና መናገር፣ ንባብ፣ ቃላት፣ ጽሕፈትና ሰዋሰው ናቸው።

- በማዳመጥ ክፍል ያዳመጣችሁትን ታሪክ መግለጽን ተመልክታችኋል።
- በንባብ ክፍል ምንባብን በለሆላስ በማንበብ ሀሳቡን መረዳትን ተረድታችኋል።
- ቃላትን ነጣጥሎ ማንበብ የሚያመለክተው ውስብስብ ቃላትን በምዕላዶች ከፋፍሎ ማንበብን ሲሆን አጣምሮ ማንበብ ደግሞ ተነጣጥለው የቀረቡ ምዕላዶችን በማጣመር በአንድ ላይ ማንበብን ያመለክታል።
- አንቀጽ የሚዋቀረው የአንቀጹን ዋና ሀሳብ የሚይዘውን ኃይለ ቃል እና ደጋፊ የሆኑትን መዘርዘራዊ ዓረፍተነገሮችን በመጻፍ ነው።
- ነጠላ ስሞች የአንድ ነገር ነጠላ መጠሪያ ሲሆኑ ብዙ ቁጥር ስሞች ደግሞ ከአንድ በላይ የሆኑ ስሞች በጋራ የሚጠሩበት ነው።

ሙዳዬ ቃላት

ቃላት

ፍቺ

መስህብ
መታከት

ሳቢ፣ ማራኪ
መድከም፣ መዛል፣ መስነፍ፣ መሰልቸት

መክሳት

ክብደት መቀነስ፣ መቅጠን፣ መመንመን፣
መሞገግ

ማሳ
ማብረጃ

ተደጋግሞ የታረሰ መሬት
ማቀዝቀዣ፣ ማስታገሻ፣ እንደ ጠላ የመሳሰሉ
መጠጦችን ቀንሶ ማቅረቢያ

ማገገሚያ

ከአንድ ህመም ለመዳን የተለያዩ እንክብካቤዎችና
ክትትሎች የሚሰጡበት የህክምና ማዕከል
የአንድ ሀገር ጠቅላላ ሀብትና እንቅስቃሴው
ውሃ አካባቢ

ምጣኔ ሀብት
ረግረግ
ቅጫም

ንጽሕናን ካለመጠበቅ በጸጉር ወይም በልብስ ላይ
የሚፈጠር ተባይ

ባልጩት

ስለት ያለው ድንጋይ

ብዝኃ ሕይወት

በየትኛውም ስርዓተ ምኅዳር በሚገኙ ሕይወት
ባላቸው ነገሮች መካከል መለያየት

ታደገ

አዳነ፣ አተረፈ፣ ከችግር አወጣ

ንጥረ ነገር

ከአንድ አይነት አቶም የተሰራና ወደ አነስተኛ
ንዑስ ክፍሎች ሊከፋፈል የማይችል ቁስ

አማተረ

ተመለከተ፣ አካባቢውን ቃኝ

አርአያ	ምሳሌ፣ አምሳል፣ አብነት
አንቀልባ	ከተለፋ ቆዳ የሚሰራ፣ ለሕጻናት ማዘያ የሚሆን ስስና ለስላሳ ቆዳ
አጀብ	አንድን ሰው የማጀብ ስነ ስርዓት፣ መደነቅ፣ ግሩም ማለት፣ አየ ጉድ ማለት
አጸፋ እልህ	ለአንድ ተግባር የሚሰጥ ምላሽ ሞገድ፣ ድፍረት፣ ጭከና
እልፍኝ ከተሜ	ከዋናው ቤት ጀርባ የሚሰራ አነስ ያለ ቤት ከተማ አካባቢ የሚኖር ሰው
ክዋኔ	አንድን ድርጊት በአካል እንቅስቃሴ በመታገዝ መተግበር ወይም ማከናወን
ውዥምብር	ግራ መጋባት፣ ትርምስምስ፣ ግልጽ ያልሆነ ሁኔታ
ዛጎል	በባህር ውስጥ እና በምድር ላይ የሚኖሩ እንደ ኤሊ ያሉ ፍጥረታት ልብስ፣ ደረቅ፣ ጠንካራ በውሃ ያልተሸፈነ ወይም ደረቅ መሬት
የብስ ጀምበር	ጸሐይ
ጅረት	ወራጅ ውሃ
ግብረ ገብ	ምግባረ መልካም፣ እውነተኛ፣ ደግ
ግዳይ	ታድኖ የተገደለ የዱር እንስሳ በድን

ዋቢዎች

ማኅተመ ስላሴ ወልደ መስቀል።(2007)።የብላቴን ጌታ ማኅተመ ስላሴ ወልደ መስቀል ስብስብ ስራዎች። (ማተሚያ ቤት ያልተገለጸ)።

ሰለሞን ሀለፎም ።(1997)። የድርሰት አጻጻፍ። አዲስ አበባ፣ብራና ማተሚያ ቤት።

በአፋር ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ባህልና ቱሪዝም ቢሮ።(2006)። የአፋር ባህላዊ እሴቶች። አዲስ አበባ፣ አርቲስቲክ ማተሚያ ቤት።

በጋሻው።(2012)። ውፍረት (ያልታተመ)።

ባዬ ይማም።(2002)። አጭርና ቀላል የአማርኛ ሰዋስው። አዲስ አበባ፣ አልፋ አታሚዎች።

ታሪኩ ፋንታዬ።(2008)። አማርኛ ሁሉ ለሁሉ። አዲስ አበባ፣ ፋር ኢስት ማተሚያ ቤት።

አለማየሁ ዋሴ።(2008)። እመን። አዲስ አበባ፣ ያሬድ ማተሚያ ቤት።

.....(2012)። ሰበዝ። አዲስ አበባ ፋር ኢስት ማተሚያ ቤት።

አሌክስ አብርሃም።(2011)። ዙቤይዳ (11ኛ ዕትም)። አዲስ አበባ፣ ማንኩሳ ማተሚያ ቤት

አማረ ማሞ።(1976)። የቀለም ጠብታ። አዲስ አበባ፣ ኢትዮጵያ መጻሕፍት ድርጅት።

ዘሪሁን አስፋው።(2004)። የስነ ጽሑፍ መሰረታዊያን። አዲስ አበባ ፣ ንግድ ማተሚያ ቤት።

የአዲስ አበባ ፖሊስ ኮሚሽን።(2013)። አዲስ ፖሊስ መጽሔት፣ ቁጥር 10። አዲስ አበባ (ማተሚያ ቤት ያልተገለጸ)።

የኢትዮጵያ የዱር እንስሳት ሀብት ገጽታ።(2010)። (ያልታተመ)።

የዳውሮ ዞን ባህል፣ ቱሪዝምና የመንግስት ኮሙኒኬሽን ጉዳዮች መምሪያ። (2008)። ዎንታ መጽሔት፣ ቁጥር 11። አዲስ አበባ፣ ብራና ማተሚያ ድርጅት።

ያሬድ እንግዳ፡(2013)፡፡ ቴክ ሳይንስ መጽሔት፣ 7ኛ ዓመት፣ 19ኛ እትም፡፡
አዲስ አበባ፣ የኢ.ፌ.ዴ.ሪ ቴክኖሎጂና ኢኖቬሽን ኢንስቲትዩት፡፡

ደረጃ ገብ፡(2007)፡፡ ተግባራዊ የጽሕፈት መማሪያ (3ኛ እትም)፡፡ አዲስ አበባ፣
አቢጌት ማተሚያ ቤት፡፡

ደበበ ኃይለ ጊዮርጊስ፡(2002)፡፡ የአማርኛ መርጃ መጽሐፍ፡፡ አዲስ አበባ፣ አስቴር
ነጋ አሳታሚ ድርጅት፡፡

ዳንኤል ክብረት፡(2008)፡፡ የሚከራዩ አማት፡፡ አዲስ አበባ፣ አግዮስ ማተሚያ
ቤት፡፡

ዳኛቸው ወርቁ፡(1977)፡፡ የጽሑፍ ጥበብ መምሪያ፡፡ አዲስ አበባ፣ ኩራዝ አሳታሚ
ድርጅት፡፡

ጆርዳና፡(2007)፡፡ የምግብ አዘገጃጀት ቁጥር አንድ፡፡ አዲስ አበባ፣ ሰሊሆም
ማተሚያ ቤት፡፡

ጌታሁን አማራ፡(2007)፡፡ የአማርኛ ሰዋስው በቀላል አቀራረብ (13ኛ እትም)፡፡
አዲስ አበባ፣ አልፋ አታሚዎች፡፡

የአማርኛ የፊደል ገበታ

ግዕዝ	ካዕብ	ሣልስ	ራብዕ	ኃምስ	ሳድስ	ሳብዕ
ሀ	ሁ	ሂ	ሃ	ሄ	ህ	ሆ
ለ	ሉ	ሊ	ላ	ሌ	ል	ሎ
ሐ	ሑ	ሒ	ሓ	ሔ	ሐ	ሐ
መ	ሙ	ሚ	ማ	ሜ	ም	ሞ
ሠ	ሡ	ሢ	ሣ	ሤ	ሥ	ሦ
ረ	ሩ	ሪ	ራ	ሪ	ር	ሮ
ሰ	ሱ	ሲ	ሳ	ሴ	ስ	ሶ
ሸ	ሹ	ሺ	ሻ	ሼ	ሽ	ሾ
ቀ	ቁ	ቂ	ቃ	ቄ	ቅ	ቆ
በ	ቡ	ቢ	ባ	ቤ	ብ	ቦ
ተ	ቱ	ቲ	ታ	ቲ	ት	ቶ
ቸ	ቹ	ቺ	ቻ	ቼ	ች	ቸ
ኀ	ኁ	ኂ	ኃ	ኄ	ኅ	ኆ
ነ	ኑ	ኒ	ና	ኔ	ን	ኖ
ኘ	ኙ	ኚ	ኝ	ኞ	ኟ	አ
አ	አ	አ	አ	አ	አ	አ
ከ	ከ	ከ	ከ	ከ	ከ	ከ
ኸ	ኸ	ኸ	ኸ	ኸ	ኸ	ኸ
ወ	ወ	ወ	ወ	ወ	ወ	ወ
ዐ	ዐ	ዐ	ዐ	ዐ	ዐ	ዐ
ዘ	ዘ	ዘ	ዘ	ዘ	ዘ	ዘ
ዠ	ዠ	ዠ	ዠ	ዠ	ዠ	ዠ
የ	የ	የ	የ	የ	የ	የ
ደ	ደ	ደ	ደ	ደ	ደ	ደ
ጀ	ጀ	ጀ	ጀ	ጀ	ጀ	ጀ
ገ	ገ	ገ	ገ	ገ	ገ	ገ
ጠ	ጠ	ጠ	ጠ	ጠ	ጠ	ጠ
ጨ	ጨ	ጨ	ጨ	ጨ	ጨ	ጨ
ጸ	ጸ	ጸ	ጸ	ጸ	ጸ	ጸ
ጸ	ጸ	ጸ	ጸ	ጸ	ጸ	ጸ
ፀ	ፀ	ፀ	ፀ	ፀ	ፀ	ፀ
ፈ	ፈ	ፈ	ፈ	ፈ	ፈ	ፈ
ፒ	ፒ	ፒ	ፒ	ፒ	ፒ	ፒ
ሸ	ሸ	ሸ	ሸ	ሸ	ሸ	ሸ

የፊደል ቅደም ተከተል

- ሀ. የመጀመሪያ ፊደል = ግዕዝ
- ሁ. ሁለተኛ ፊደል = ካዕብ
- ሂ. ሶስተኛ ፊደል = ሳልስ
- ሃ. አራተኛ ፊደል = ራብዕ
- ሄ. አምስተኛ ፊደል = ሀምስ
- ህ. ስድስተኛ ፊደል = ሳድስ
- ሆ. ሰባተኛ ፊደል = ሳብዕ

የኢትዮጵያ ቁጥሮች

፩	1	፪	2	፫	3	፬	4	፭	5	፮	6	፯	7	፰	8	፱	9	፲	10
፲፩		፲፪		፲፫		፲፬		፲፭		፲፮		፲፯		፲፰		፲፱		፳	20
፳፩		፳፪		፳፫		፳፬		፳፭		፳፮		፳፯		፳፰		፳፱		፴	30
፴፩		፴፪		፴፫		፴፬		፴፭		፴፮		፴፯		፴፰		፴፱		፵	40
፵፩		፵፪		፵፫		፵፬		፵፭		፵፮		፵፯		፵፰		፵፱		፶	50
፶፩		፶፪		፶፫		፶፬		፶፭		፶፮		፶፯		፶፰		፶፱		፷	60
፷፩		፷፪		፷፫		፷፬		፷፭		፷፮		፷፯		፷፰		፷፱		፸	70
፸፩		፸፪		፸፫		፸፬		፸፭		፸፮		፸፯		፸፰		፸፱		፹	80
፹፩		፹፪		፹፫		፹፬		፹፭		፹፮		፹፯		፹፰		፹፱		፺	90
፺፩		፺፪		፺፫		፺፬		፺፭		፺፮		፺፯		፺፰		፺፱		፻	

፻	100	፻፻	10000
፪፻	200	፪፻፻	20000
፫፻	300	፫፻፻	30000
፬፻	400	፬፻፻	40000
፭፻	500	፭፻፻	50000
፮፻	600	፮፻፻	60000
፯፻	700	፯፻፻	70000
፰፻	800	፰፻፻	80000
፱፻	900	፱፻፻	90000
፲፻	1000	፲፻፻	100000

አማርኛ

እንደ መጀመሪያ ቋንቋ
የተማሪ መጽሐፍ

አዲስ አበባ ከተማ አስተዳደር ትምህርት ቢሮ
BIRRO BARNOOTTA BULCHENSA MAGAALAA FINFINNEE
ADDIS ABABA CITY ADMINISTRATION EDUCATION BUREAU

የአዲስ አበባ ከተማ አስተዳደር ትምህርት ቢሮ